

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YUNUS EMRE’NİN RİSÂLETÜ’N-
NUSHİYYE’SİNDEKİ AHLAKİ DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç Dr. Murat GÖKALP

HAZIRLAYAN
Refika ERTUNÇ

ELAZIĞ -2016

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI

YUNUS EMRE’NİN RİSÂLETÜ’N-NUSHİYYE’SİNDEKİ AHLAKİ
DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç Dr. Murat GÖKALP

HAZIRLAYAN
Refika ERTUNÇ

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

İmza

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'sindeki Ahlaki Değerler****Refika ERTUNÇ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı****Elazığ-2016, Sayfa: VIII + 95**

Yunus Emre ile alakalı birçok çalışma yapılmış ancak eserlerindeki ahlaki değerler pek fazla ele alınmamıştır. Araştırmanın amacı Yunus Emre gibi şiiirleri çağları aşmış bir tasavvuf şairinin ahlaka verdiği önemi bizzat kendi eseriyle gözler önüne sermektir. Aynı zamanda onun sadece ahlaki değerlere ayırdığı Risalesine dikkat çekebilmektir.

Araştırma, Yunus Emre'nin Risalesinde geçen ahlaki olgular çerçevesinde şekillenmiş ve bu ahlaki ilkelerin geçtiği beyitlerin müstakil başlıklar altında paylaşılmasıyla oluşmuştur. Bu nedenle çalışmamız Yunus Emre'nin kendi eserleri başta olmak üzere ve ahlak alanındaki kitap, makale ve tezler ayrı ayrı incelenerek ve bu materyallerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmamızdaki amaç, birey ve toplum açısından çok büyük bir öneme sahip olan ahlak kavramının Yunus Emre tarafından nasıl ele alındığını tespit etmektir.

Anahtar Kelimler: Ahlak, Yunus Emre, Din, Değer, İslam, Risalet'ün-Nushiyye.

ABSTRACT

Master Thesis

The Moral Values in Yūnus Emre's Risāletü'n-Nüşhiyye

Refika ERTUNÇ

Fırat University

Institute of Social Sciences

Elementary Education Department of Culture of Religion And Ethics

Elazığ-2016, Page: VIII + 95

Yūnus Emre and His studies were always a significant subject for researchers and they searched it in different aspects except the morality. The aim of this study is to show how Yūnus Emre who is a well known with his poems over centuries gave importance to the moral values in his works. At the same time in his Risāle on the morality.

Therefore, this research is shaped of the moral facts in his treatise and the separate couplets which include these facts. Because of that we will study mainly his original works and the books and articles on them.

Then, the aim of the study is to determine how Yūnus Emre handled the concept of morality which has a great importance for individuals and also society.

Key Concepts: Morality, Yūnus Emre, Religion, Value, Islam, Risāletü'n-Nüşhiyye

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI.....	2
IV. YUNUS EMRE VE YAŞADIĞI ASRA GENEL BİR BAKIŞ	2
IV.1. Yaşadığı Asrın İlmî ve Kültürel Panoraması	2
IV.2. Doğumu	4
IV.3. Şahsiyeti	7
IV.4. Tesiri ve Önemi	12
IV.5. Vefatı	14
IV.6. Eserleri	14
IV.6.1. Divan	16
IV.6.2. Risâletü'n-Nushiyye	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. AHLAK VE DEĞER.....	18
1.1. Ahlak	18
1.2. Değer	20
1.3. Din Ve Ahlak	21
İKİNCİ BÖLÜM	
2. RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE'DE AHLÂKÎ DEĞERLER.....	25
2.1. Olumlu Ahlâkî Değerler.....	25
2.1.1. Sabır Göstermek	25
2.1.2. Tevazu	31
2.1.3. Cömertlik.....	33
2.1.4. Doğruluk.....	38
2.1.5. Tevekkül ve Kanaatkâr Olmak	41

2.1.6. Sevgi ve Saygı	44
2.2. Olumsuz Ahlâkî Değerler	45
2.2.1. Tamahkâr ve Kindâr Olmak	45
2.2.2. Kibirli Olmak.....	47
2.2.3. Öfke	58
2.2.4. Cimrilik.....	65
2.2.5. Kıskançlık.....	75
2.2.6. Gıybet ve İftira	80
SONUÇ	89
EKLER	91
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ	95

ÖNSÖZ

İnsanlar arasındaki ilişkinin temel taşı ahlaktır. Toplamlar ve toplumu oluşturan insanlar, ahlâk ve hukuk kuralları sayesinde birbirleriyle olan ilişkilerini düzenli bir şekilde yürütürler. Dolayısıyla ahlaki değerler bir toplumda ne kadar yaşanır ve geliştirilirse, o denli ahlaklı nesiller yetişir. Ahlâkı bozuk bireyler ise toplumda huzursuzluk yaratır ve yine ahlâkın bozuk olduğu toplumlarda huzur ve düzen olmaz; kargaşa çıkarak toplum düzeni tamamen sarsılır. Bu yüzden ahlâk, birey ve toplum açısından çok önemli bir yapı taşıdır.

Türkler dünden bugüne yaşamlarında ahlaki değerlere önem vermiş ve bunu yaşamlarının her ânına yaymak için çaba harcamışlardır. Onlar bu düsturu sadece kendi toplumlarında değil dini, dili, ırkı ne olursa olsun birlikte yaşadıkları diğer toplumlarda da uygulamışlardır. Bunun en büyük nedeni ise, ahlaki tavırların evrensel bir niteliğe sahip olduğu ve sadece kendinden olana uygulanmayacağı inanışıdır. Türk tarihinde her ne kadar olumsuz olaylar vuku bulmuş olsa da, Türk milleti ahlaki tavırlarını bu zor zamanlarda da sergilemiştir. Bunun en büyük nedeni de toplumun yetiştirdiği Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre vb. gibi önderler ve onların topluma telkin ettiği ahlaki davranışlardır. Bu önemli şahsiyetlerin varlığı ve eserleri toplum için önemli bir destek arz etmektedir. Bu eserler sadece yazıldığı tarihteki insanları etkilemekle kalmamış aynı zamanda kendisinden sonraki bütün çağlara sirayet etmeyi başarmıştır. İşte bu çalışmada da dünden bugüne bütün toplumları etkilemiş olan Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye'si ahlaki açıdan ele alınacaktır.

VII. ve VIII. yy'dan beri aralıksız takip edilebilen Türkçe, Yunus Emre tarafından ısrarla kullanılmış ve eserleri bu özelliğinden dolayı dönemin Türkçesini bilmek adına önemli kaynaklar olarak görülmüştür. XII. Asırda Ahmed Yesevi'nin Divan-ı Hikmet'i ile başlayan Tekke- Tasavvuf edebiyatının önemli mihenk taşlarından birisi de yine Yunus Emre'dir.

Yunus Emre'nin yaşadığı dönem gerek siyasi gerek sosyal olaylar açısından çalkantılı bir süreçtir. Bu karmaşanın en büyük nedeni olan Moğol istilasından sonra oluşan toplumsal çöküntü, birçok ilim ve irfan sahibi tarafından müşahade edilerek bu çöküntüden en az zararla çıkma yolları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemi yaşayanlardan birisi de Yunus Emre'dir. Ve o, yaşadığı bu sıkıntılı sürece rağmen

sevgiyi, hoşgörüyü, tahammülü elden bırakmayarak, gerek şiirleri gerek yaşantısıyla bu hasletleri insanlara yaymaya çalışmıştır.

Toplum tarafından sevilen ve saygı gören birçok kişi gibi Yunus Emre'nin hayatı hakkında da çeşitli rivayetler söz konusudur. Araştırmamızda, hayatı hakkında kısaca bilgi vermekle beraber, asıl gayemiz olan hayatından ziyade onun eserinde ahlaki ilkeleri işleyişi olduğu için daha çok bu konu üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla Türk tarihi açısından çok büyük bir öneme sahip olan Yunus Emre'nin ahlaki ilkeleri ele aldığı Risaletü'n-Nushiyye'si üzerine yapılan bu çalışma, bir giriş ile iki bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde Yunus Emre'nin hayatı hakkında müstakil başlıklar altında bilgi verilmiştir. Birinci bölüm; ahlak, değer ve İslam ahlakı başlıklarından oluşmakta, ikinci bölümde ise Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye adlı eserindeki ahlaki ilkeler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmaktadır

Öncelikle danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Murat GÖKALP'e, çalışmalarında yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ali ALBAYRAK hocama teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca Yaratıcı'nın "oku" emrini bana her daim hatırlatan Annem'e sonsuz şükranlarımı sunarım...

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
C.	: Cilt
Çev.	: çeviren
DED.	: Değerler Eğitimi Dergisi
Der.	: dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
dğr.	: diğerleri
Ens.	: Enstitü
md.	: madde, maddesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	: tercüme eden
TÜBAR	: Türklük Bilimi Araştırmaları
t.y.	: yayın tarihi yok
üni.	: üniversite
vd.	: ve diğerleri
yay.	: yayınları
y.y.	: yüzüncü yıl

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İnsanlık tarihi boyunca, din, mezhep, dil, coğrafi bölge ya da ten rengine bağlı olmaksızın ahlâkî olarak kabul edilen bir takım değerlerin varolduğu ve bunlara muhalif tavır ve davranışların en azından yadırgandığı sabittir. Dolayısıyla ahlâkî değer olgusunun evrensel nitelikli olduğundan söz etmek mümkündür.

Bir Müslüman mutasavvıf şair olmak bakımından Yunus Emre'nin şiirlerinde görülen ahlâkî ilke ve değerler de, evrensel bir din olan İslam'ın güzelliklerini ve yaratılışa uygunluğu/fitratı gözler önüne sermesi cihetiyle önemlidir. Bu sebeple de incelenmesi ve dikkatlere sunulması elzemdir.

İşte tam da bu noktada araştırmamızın konusunu, Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye'sindeki ahlâkî değerler teşkil etmektedir. Yunus'un asırları aşan ve daha nice asırları kucaklayacak erdemler yüklü Risale'sini bu hususiyeti özelinde başta Türk toplumuna ve ardından ilim âlemine tanıtmak çalışmamızın temel sâiklerindendir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yunus Emre benzeri şahsiyetlerin halkın içinde, onlarla aynı ortamı paylaşan ve halka örnek olan yaşantıları, onlara tesir eden sözleri, anlaşılır olan Türkçeleri, mütevazı davranışları, onlarla bütünleşmeleri ve yol gösterişleri ciddi anlamda toplumu etkilemiştir. Yunus Emre, kitleleri etkilemeyi başarmış ender sufi/şairlerimizden bir tanesidir. Nitekim o, özellikle Tekke-Tasavvuf Edebiyatı şairlerini üslup açısından etkilemiş hatta öyle ki Yunus mahlasını kullanarak onun tarzında şiir yazan azımsanmayacak kadar şair mevcuttur. Bu konuda sadece Mustafa Tatçı'nın Yunus Emre hakkındaki araştırmalarına göz atmak dahi yeterli fikir verecektir.

Yunus Emre'nin hayatı ve düşünce dünyasının bu bakış açısıyla incelenebilmesi ve onun düşünce dünyasında ahlak unsurlarının ortaya konulabilmesi adına gerçekleştirilen bu çalışmanın, bu yönde yapılacak araştırmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yine bu çalışmada Yunus Emre'nin ve onun konumunda olanların hem yaşam biçimleri hem de eserleri ile ahlak açısından önemli bir yere ve etkiye sahip olduklarını vurgulamak amaçlarımız arasındadır.

Bu çalışmada Yunus Emre'nin yetiştiği ortam, tahsil hayatı, düşüncesini şekillendiren ve oluşturan temel belirleyiciler gibi hususlar da incelenmiştir.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Araştırmamızda öncelikle dokümantasyon taraması yapılmış ve ulaşılan kitap, makale, ansiklopedi ve tezler incelenmiş, elde edilen veriler yorumlanarak çalışmamızda yer almıştır.

Bu çalışmamızda aynı zamanda ahlak tanımı için birçok düşünürün açıklamalarına yer verilmiştir. Bu konuda da yine birçok kaynak esere müracaat edilmiştir. Bilindiği gibi Yunus Emre ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışma esnasında gerek kütüphaneler ve gerek sanal ortamda onunla ilgili eserler taranmış ve mümkün mertebe incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmamız için Yunus Emre'nin şiirlerinin yer aldığı, Umay Günay ve Osman Horata tarafından çevrilmiş Risaletü'n-Nushiyye adlı eseri seçildi. Dolayısıyla, araştırmamızı da bu temel esere dayandırdık. Eserde yalnızca ahlak ile ilgili beyitler ele alınarak incelenmiş ve yine sadece bu beyitler hakkında yorum yapılmıştır. Ahlaki değerler işlenirken de, ilgili beyitlerin Risaletü'n-Nushiyye'deki sıra nosu dikkate alınarak kaydedilmiştir.

IV. YUNUS EMRE VE YAŞADIĞI ASRA GENEL BİR BAKIŞ

IV.1. Yaşadığı Asrın İlmî ve Kültürel Panoraması

Bir insanı tanımak için yaşadığı devri iyi bilmek gerekir. Dolayısıyla Yunus Emre'yi çözebilmek için de o devrin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Onun yaşadığı dönemdeki savaşlar ve karışıklığa rağmen şiirlerindeki yoğun hoşgörü teması ilk bakışta tezat gibi görünse de, aslında kendi sistemi içerisinde tutarlı bir durum arz etmektedir. Çünkü o, yaşanan bunca sıkıntının en büyük nedeni olarak hoşgörüsüzlüğü görmüş ve bu sebeple de hoşgörüü kendi fikir sisteminin temeli kılmış, topluma da bu duyguyu kazandırmaya çalışmıştır.

Yunus Emre'nin yaşadığı varsayılan yüzyıl yani XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başları Anadolu tarihinin karışık ve huzursuz olduğu bir döneme rastlamaktadır. Bu dönem bilindiği üzere Moğol akınlarıyla Selçuklu İmparatorluğu'nun içten çöktüğü, çeşitli boy ve beyliklerin ayaklandığı, halktan ağır vergilerin alındığı, yağmacı saldırılarının yoğun olarak yaşandığı, kuraklık ve kıtlığın ortaya çıktığı bir bunalım

çağıdır. Böylesi bunalımlı dönemlerde insanların yaşadıkları sıkıntılar neticesinde zihinlerinde, dünya ve ahret hayatı ile ilgili sorular belirmeye başlar. Bu bağlamda ortaya çıkan ölüm, diriliş, yargılanma gibi sorular ancak ilahî kaynaklı yorumlara dayalı bir inançla cevaplandırılabilir. İslam tasavvufu anlayışı bütün bu soruları cevaplandırarak, bunalımdaki insanlara çıkış yolu olmuştur.¹ Eğer bir yerde bir karışıklık varsa, insanlar bunun kendi hataları yüzünden olduğunu düşünerek hayatlarına çekidüzen vermeye çalışırlar. İşte Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde bu türden karışıklıkların yaşandığı ve insanların hem sosyal hem de ruhi anlamda çalkantılı olduğu bir zaman dilimine tekabül eder ki Yunus emre de elinden ve dilinden geldiğince şiirleriyle, öncelikle kendinden başlayarak insanları düzeltmeye çalışmakta ve onları içinde bulundukları bu buhranlı halden çıkarmak için büyük bir sorumluluk yüklenmektedir.

Dönemin sıkıntılarını Dayanç; Haçlı seferleri ve Moğol istilası nedeniyle halkın yaşamış olduğu yoksulluk, Moğol istilası yüzünden yaşanan göç sıkıntısı, Selçuklu devletince kiralanan askerlerinin giderlerinin temin edilmesinde yaşanan sıkıntılar, halkın yaşadığı bunca sıkıntıya rağmen bazı Anadolu beyliklerinin lüks yaşamları, vergilerde yaşanan adaletsizlik ve buna bağlı olarak artan rüşvet olarak sıralamaktadır. Yine Dayanç'a göre halkı bu zor süreçten kurtaracak zeki devlet büyüklerinin yanısıra onları manevi anlamda kuvvetlendirecek ilim adamlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. "Yani halkın maddi yönünü güçlendirmek kadar manevi açıdan doyurulması büyük önem arz etmektedir. İşte böyle bir dönemde Yunus Emre de halkın manevi destekçilerinden biri olmuştur."²

Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Anadolu'daki sosyal ve kültürel hayat yukarıda da değindiğimiz gibi büyük bir karışıklık içerisinde. Günay'ın deyimiyle; "Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Türk kültürü hem bunalım çağında hem de yeni bir oluşum dönemindedir".³ Yine bu dönemdeki karışıklığın getirmiş olduğu bazı yenilikler de söz konusudur. 13. yy, Anadolu için yeni bir çağın başlangıcı mahiyetindedir. Batıdan gelen Haçlı savaşları ve doğudan gelen Moğol tehdidiyle çalkalanan Selçuklu bunca

¹ Türkyılmaz, Dilek, "XIII. Yy'dan Günümüze Ulaşan Bir Ses: Yunus Emre", **Eski Yeni Dergisi**, S. 15, Mayıs 2010, s. 45.

² Dayanç, Muharrem, "Yunus'u Tanımak ve Tanıtmak", **Eski Yeni Dergisi**, S. 3, Mayıs 2009, s. 18.

³ Günay, Umay & Horata, Osman, **Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye**, 3. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2009, s. 19.

karmaşaya rağmen halktan kopmayarak halk için hizmetlere; gerek hanlar, kervansaraylar olsun gerekse çeşme ve köprü gibi imar faaliyetlerine devam etmiştir.⁴

Sosyal ve siyasi hayatın karmaşıklığına paralel olarak dini ve fikrî hayat da bir o kadar hareketlidir. Henüz bir tekke-medrese ayrılık ve zıtlaşmasının söz konusu olmadığı Anadolu topraklarında, tasavvuf hareketinin insanlar arasında oldukça yaygın ve hareketli olduğu görülür. Bunda, sosyal çalkantıların ve büyük sıkıntıların rolü büyüktür. İnsanlar bu gibi durumlarda kendilerine destek olacak mecralar ararlar. Dolayısıyla maddi sıkıntıda had safhaya ulaşmış insanların manevi anlamda arayış içerisinde olmaları gayet doğal bir durumdur. İnsanların buhranlı dönemi Tasavvufun yayılmasında ilk sebep sayılacak olursa ikinci sebep olarak da Doğu'dan gelen önemli mutasavvıfların Anadolu'da uyandırdığı olumlu kaynaşmanın tesiri gösterilebilir.⁵ Bu dönemde doğudan batıya doğru gerçekleşen göçlerle birlikte birçok âlim, sanatkâr ve mutasavvıf Anadolu'ya gelmiştir. Aslında bir yandan felaket gibi görünen, insanları maddi-manevi karışıklığa sürükleyen Moğol istilası, diğer bir yandan da Anadolu'nun fikir açısından zenginleşeceği günleri hızlandırmıştır denilebilir.

Yunus Emre'nin hayatında büyük bir önemi olan tasavvufun mahiyeti şüphesiz ki her millet için farklıdır yani her milletin tasavvuf hakkındaki görüşleri ve ona eğilim şekli çeşitlilik arz eder. Kiminin hayatında ya da kültüründe tasavvuf öğretileri yoğunluk gösterirken kimi de bu tür tutumları teferruat hatta batıl olarak görebilmektedir. Tarihimizde dış fetihlerle beraber gönül fetihleri de ihmal edilmemeye çalışılmıştır. Bundan dolayı tekkeler her devirde önem arzeden ilim merkezlerinden olmuştur. Yunus döneminde de aktif bir tekke hayatı göze çarpmaktadır. Dervişler gündüzleri halkın içerisinde olurken geceleri de verilen zikirler ve ibadetle meşgul olmuşlardır. Ve yine dervişler icazetlerinden sonra çeşitli ülkelere giderek birçok insanın savaşla kazanılan fetihler söz konusu olmadan sözle, sevgiyle İslamiyet'i kabul etmesine vesile olmuşlardır.⁶

IV.2. Doğumu

Tasavvuf kültürümüzün en önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre'nin hayatı hakkında net bilgiler mevcut değildir. Onun gerçek hayatı ve kişiliği hakkında çok az şey bilinmektedir. Bundan dolayı Yunus Emre'yi en çok kendi eserleri ve hakkında

⁴ Okumuş, Ejder, **13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Yunus Emre**, 1. Baskı, İnsan Yay, İstanbul 2012, s. 23.

⁵ Demirci, Mehmet, **Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi**, Sistem Ofset, 1.Baskı, Ankara 2013, s. 18.

⁶ Demirci, **a.g.e.**, s. 44.

yazılan eserler aracılığıyla tanıyabilmekteyiz. Tarihî belgelerin yetersiz oluşu, doğum tarihi ve yeri, yaşadığı çevre, şiirleri, vefât tarihi ve mezarı konusundaki farklı bilgiler bizi muallakta bırakmaktadır. Yine de Yunus Emre, ulaşılan en son bilgilere göre H. 638/M. 1240 tarihinde doğmuş ve 82 yıllık bir hayattan sonra H. 720/M 1320 tarihinde vefât etmiştir.⁷ Doğramacı'ya göre de Yunus, 13. yy'da yaşamış çiftçi bir ailenin çocuğudur. Doğumu; 1237-1240 olarak tasavvur edilmektedir.⁸

Yunus Emre hakkında birçok farklı hikaye söz konusudur. Biz bunların bazılarını paylaşacağız. Ancak şöyle bir şey var ki; Yunus Emre anlatılan hangi hikâyedeki gibi yaşamış olursa olsun insanlar onu çok sevmiş ve yazdıklarını bütün samimiyetleri ile benimsemişlerdir.

Yunus Emre'nin hayatı genellikle menkıbeler etrafında ele alınmıştır. Bu menkıbelerin çeşitliliği bize Yunus Emre ile ilgili farklı bilgiler vermektedir. Bu menkıbelerden en meşhuru Hacı Bektaş-ı Veli Vilâyetname'sinde yer alanıdır. Bu menkıbede Yunus'un dervişliğe girmesine vesile olan, Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyareti ele alınır. Menkıbe kısaca şöyledir: Kıtık yıllarından birinde Yunus, Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyaret ederek ondan buğday ister. Hacı Bektaş-ı Velinin ısrarla nefes vermeyi teklif etmesi bile Yunus'u buğday istemekten vazgeçirmez. Sonunda Yunus'a istediği kadar buğday verilerek tekkeden gönderilir. Gelgelelim Yunus yolda pişman olur ve geri dönerek nefes almaya karar kıldığını dile getirir. Hacı Bektaş-ı Veli Yunus'a 'senin kilidin artık bizde değil, var git Taptuk Emre'den bunu iste' der ve onu Taptuk Emre'ye yönlendirir.⁹ Yunus, Taptuk Emre'nin dergâhında 40 yıl; bir rivayete göre su, bir rivayete göre de odun taşıyarak pirine hizmette bulunur. Bu hizmetlere rağmen kendinde bir keramet görmeyen Yunus, bir isyan sonucu dergâhı terk eder ama yolda karşılaştığı kendiyle ilgili kerametler aklını başına getirir ve Tekkeye dönerek kendini affettirip, mecliste sohbet sahibi olarak "bizim Yunus" olur.¹⁰ Pek bilinmeyen başka bir menkıbede ise Yunus'un medrese mezunu bir müftü olduğu ve yanlış verdiği bir fetvayı düzeltten Taptuk Emre'ye mürid olduğu rivayet edilmiştir. Bu menkıbede Yunus'un, malını mülkünü ve ilm-i zahiri terk ederek yıllarca vird olarak 'ben bilmem' çektiği

⁷ Gölpınarlı, Abdülbaki, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 6. Baskı, İstanbul, 2014, s. XXVIII.

⁸ Doğramacı, Mustafa, **Bizim Yunus**, Kutsal Yayınları, İstanbul, t.y., s. 15.

⁹ Gölpınarlı, Abdülbaki, **Yunus Emre Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık Yay., 8. Baskı, İstanbul 1975, s. 9-10.

¹⁰ Doğramacı, **a.g.e.**, s. 27.

anlatılır.¹¹ Aslında şeyhi ona bu virdi vererek ilmin vermiş olduğu kibri Yunus'un üstünden atmaya çalışmıştır. Bilgin'e göre de Yunus Emre zamanının birçok ilmini öğrenmiş, ancak bunlar kendisini tatmin etmediği için dervişliğe yönelmiştir.¹² Yine bir başka menkıbede Yunus'un üç bin şiir söylediği, ancak Molla Kasım adındaki bir zatın bu şiirleri yok ettiği rivayet edilmektedir. Molla Kasım, Yunus Emre'nin yazmış olduğu şiirleri bir şekilde ele geçirerek bin tanesini yakmış, bin tanesini de suya atmıştır. Kalan bin şiir içerisinde;

Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sıgaya çeken bir Molla Kasım gelir

beytini görünce yaptığına pişman olur. Ancak halk suya atılan ve yakılan şiirlerin boşa gitmediğini, suda balıklar ve gökte meleklerin bunları okuduğuna inanmaktadır. Geriye kalan bin tane şiir ise insanların nasibine düşmüştür.¹³

Yunus Emre'nin Hacı Bektaş-ı Veli ile tanıştığı konusunda Abdulkaki Gölpınarlı farklı görüştedir. Ona göre, Bektaşiler neredeyse bütün âlimleri ve toplum tarafından sevilerek kabul görmüş şahsiyetleri kendileri ile ilişkili göstermektedirler. Ancak Yunus Emre'nin bizzat kendi eserlerinde de böyle bir şeyden bahsedilmemektedir.¹⁴ Ayrıca Bektaşiliğin 14. yüzyılda şekillenmesi de Yunus Emre'nin bu tarikatle ilgisinin olmadığına delil olarak gösterilebilir. Hacı Bektaş-ı Veli'den Sarı Saltuk'a, ondan Barak Baba'ya, ondan da Tapduk Emre'ye ve Yunus Emre'ye uzanan silsile, aslında bu kişilerin aynı Sünni çizgide bulunduğu ancak Hurufilik ve Şiiliğin bu anlayışa sonradan karıştığı fikrini de akıllara getirmektedir.¹⁵

Asırlar önce yaşamış hemen hemen bütün önemli şahsiyetlerin yaşamlarının gerçeğe uygun olarak bilinmesi oldukça zor bir durumdur. Dolayısıyla Yunus Emre gibi topluma mal olmuş kişilerin hayatlarının da aslında toplum tarafından şekillendirildiğini söylemek mümkün görünmektedir. Böylece topluma göre farklı bir Yunus oluşmaya başlar ve zamanla gerçek Yunus ve hayatı unutulmaya yüz tutar.

¹¹ Demirci, **a.g.e.**, s. 33.

¹² Bilgin, Azmi, **Yunus Emre Hayatı ve Sanatı**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 43.

¹³ Tatcı, Mustafa, **İşitin Ey Yarenler Yunus Emre Yorumları**, Kapı Yay., 1. Baskı, İstanbul 2012, s. 12-13.

¹⁴ Gölpınarlı, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, s. XXX.

¹⁵ Özçelik, Mustafa, **Bizim Yunus**, Sistem Ofset, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 77.

IV.3. Şahsiyeti

Bir insanın şahsiyeti hakkında bilgi sahibi olabilmek için öncelikle yaşadığı çağ ve dönemin sosyal yapısını bilmek önem arz etmektedir. Yunus Emre'nin çocukluk dönemi çoğu araştırmacı tarafından Moğolların Selçukluyu istila ettiği dönem olarak tespit edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde de savaşlar ve karışıklık söz konusudur. Yunus'un vefat ettiği yıllar ise Osmanlı Devleti'nin diğer devletler arasında kendine yer bulmaya çalıştığı bir dönemdir. Malumdur ki acılar insanları çabuk olgunlaştırır. Dolayısıyla hem ekonomik hem de siyasi anlamda böyle karışık bir dönemde yaşamış olmak Yunus Emre'yi belki de daha çabuk olgunlaştırmıştır. Zorluklara dayanarak sabretmeyi ve tevekkülü öğrenmiştir. Belki de bu zorlu süreçler sayesinde bir şair olmuştur.¹⁶

Yunus Emre hakkında çok net bilgiler söz konusu değildir. Bundan dolayı o, şiirleri ve onun hakkında rivayet edilen hikâyelerle tanınmaya çalışılmaktadır. Şiirlerine bakarak düzgün bir tahsil hayatının olduğu sonucu çıkarılabilir. Dinî ilimle beraber devrin diğer ilimleri hakkında bilgi sahibi olduğu, Arapça ve Farsçayı da bildiği söylenebilir. Tahsilini Konya'da yapmış olduğu ve Azerbaycan, Suriye gibi ülkeleri de gezdiği hakkında çeşitli rivayetler söz konusudur.¹⁷

Yunus Emre Sünni geleneklere bağlı mutasavvıf bir şairdir. Onun ümmî ve hümanist bir şahsiyet¹⁸ olduğuna dair ifadeler titizlikle incelenmelidir. Zira her iki kavram da, Yunus için bihakkın yerli yerine oturmamaktadır.

Ümmî bir şair olduğunu söyleyenlere şöyle cevap verilebilir: Kendisinin birçok şiirinde tevazu gösterdiği vakidir ancak tevazu tarik ehlinin şiarıdır diyebiliriz. Tasavvufa giren kişi her daim tevazuu ön plana çıkarmalıdır hayatında. Dolayısıyla Yunus Emre'nin şiirlerindeki bu tür sözlerinin onun ümmî olduğuna delalet sayılamayacağını ifade eden birçok araştırmacının yanı sıra ümmî olduğunu vurgulayan kişiler de mevcuttur.

Azmi Bilgin'e göre, Hz. Muhammed'in Kur'an-ı Kerim'de okuma yazma bilmeyen (ümmî) bir peygamber olarak nitelendirilmesi, onun da kendisini ümmî olarak göstermesinin bir nedeni sayılabilir. Ümmîlik kitabı bilgiden ziyade, kendini bütünüyle ilâhî aşka vermiş olmanın adıdır. Ümmî yaftasının bir başka nedeni olarak onun halkla birleşmek adına onlar gibi olduğunu göstermek istemesi de gösterilebilir. Dolayısıyla bu

¹⁶ Kut, Günay, "Yunus'u Anlamak", **Yunus Emre Sempozyumu**, Marmara Üni. Yay., s. 53-54.

¹⁷ Demirci, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁸ Güzel, Abdurrahman, **Yunus Emre**, Kılıç Kitabevi, Ankara 1991, s. 122-123.

hasleti nedeniyle insanlar, özellikle okuma-yazma bilmeyenler onunla teselli bulmuş ve bu durum onlar için de umut teşkil etmiştir.¹⁹

Kuvvetli bir medrese eğitimi gördüğüne dair rivayetler söz konusudur. Bu konuda farklı bir hikâye rivayet edilmesine rağmen bu da kesin bilgi içermemektedir. Ancak şiirlerinden yola çıktığımızda okuma yazma bilmeyen bir ümmi olmadığı anlaşılmaktadır.

Dört kitabın ma'nisin okudum hâsıl ettim

Aşka gelincik gördüm bir uzun heceyimiş

Gölpınarlı'ya göre bu beyit Yunus Emre'nin ilim sahibi olduğunun en mühim göstergelerindendir. Yunus Emre, bizzat şiirlerinde paylaştığı bilgilerle de bunu gözler önüne sermektedir. O, sadece Kur'an'dan hikâyeler bilen ve paylaşan bir şair değil, aynı zamanda Yunan Mitolojisi ve Roma Uygarlıkları hakkında da derin bilgiye sahip biridir. Dolayısıyla bu bilgiler sadece şifahi bilgiler olamayacak kadar fazladır.²⁰

Yunus Emre, bütün bu bilgilerin yanı sıra dil bilinci olan bir şairdir. Kendisinden öncekilerin aksine halkın içinden biri olmuş ve halkın konuştuğu dili önemseyerek bunu şiirlerinde kullanmıştır. Göktürk'e göre onun halkın diline olan bu yakınlığı bile ümmi olmadığına dair önemli bir delil olarak gösterilebilir. Yunus Emre "Ahmet Yesevi ile başlayan Türk heterodoks İslam anlayışını bilinçli olarak eserlerinde en başarılı şekilde işleyen bir bilim adamıdır."²¹ O aynı zamanda halkı anlayan ve onları doğruya yönlendiren bir sosyal bilimcidir. Halkın problemlerini yine halkın diliyle onlara anlatan önemli bir bilgindir.

Yunus Emre, insan hakları ve kişiliğine saygılıdır. İnsanın tutkularını, hırslarını yenmesi gerekliliğine vurgu yaparak gönül yapmanın ne denli önemli olduğunu her fırsatta yinelemeye çalışmıştır. İnsanları din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın bütünleştirici bir tavır takınmanın aslında kişiyi Allah'a yakınlaştıracak görüşüne sahiptir. Kin gütmek ve bencillik insanları küçülten kötü hasletlerdir.²² Ona göre insanlar, din, mezhep, ırk farkı gözetilmeden sevmeyi ve sevimyi hak etmektedir. İnsanları, Yüce

¹⁹ Bilgin, a.g.e., s. 29.

²⁰ Gölpınarlı, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, s. XXXIII.

²¹ Göktürk, Mete, **Yunus Emre Bir Devrin Aynası Şairler Kocası**, İlgî Kültür Sanat, 1. Baskı, İstanbul 2010, s. 15-16.

²² Çubukçu, Agâh, "*Yunus Emre'nin Felsefesi*", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1981, cilt: XXV, s. 92.

varlık olan Allah'tan gelmeleri hasebiyle birbirlerinden ayırmak doğru bir davranış olarak görülmemektedir.²³

Yunus Emre hoşgörü sahibidir. Bizi bu kaniya vardiyan;
Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan
Şer'in evliyası olsa hakikatte asidir' beytidir.

O, yaradılanı Yaradan'dan ötürü hoş görmüş ve bu düşüncesini de mısralarını yansıtmış bir şairdir. Ancak ona hümanist demek pek de doğru değildir. Batı'da birbirinden farklı anlaşılış biçimleri ve safhaları olan “Hümanizm” ile Yûnus’un insan sevgisinin birleşen ve ayrılan noktaları vardır elbette ancak o, sadece insanı değil bütün yaratılan varlıkları sevmektedir.²⁴ Tatcı’ya göre; Yunus Emre’yi felsefî açıdan panteist, mistik veya hümanist kabul etmek doğru değildir. Nitekim onun tasavvuf dolu anlayışı ve yaşayışı, Kur’an, Sünnet ve kendisinden önce yaşamış olan mutasavvıfların düşüncelerine dayanmaktadır.²⁵ Bu konuyu biraz daha açacak olursak Yunus Emre’nin şiirlerinde görülen insan sevgisi ve insanın yüceltilmesi konusu hümanizmin batıda kazandığı anlamın dışındadır. Çünkü hümanizm hareketinin temelinde dinî konulardan uzaklaşarak insanın dünyasını yansıtmaya ve fert olma bilincinin gelişimine önem verme söz konusudur. Hâlbuki hümanizmdeki din dışılığın aksine Yunus Emre’nin şiirlerinde insan, Allah’ın var olmasıyla ilgili olarak bir anlam kazanır ve ancak “yaratandan ötürü yaratılanın” yüceltilmesi perspektifinde insan değerli bir varlık olur.²⁶ Ayrıca onun öğretisinde insanlar arasındaki sevgi birleştirici bir özellik içerirken hümanizmde bunun tam tersi söz konusudur. Bu sistemde “ben” merkezilik söz konusu iken Yunus Emre’de benlikten geçmek Yaradan’a yaklaşmanın en önemli yollarından birisidir.²⁷ Dolayısıyla onu sadece insan sevgisi sınırıyla tanımlanabilen hümanist sözcüğüyle anlatmak doğru olmayacaktır.

²³ Sökmen, Alper, “Gönül Adamı Yunus Emre”, **Eski Yeni Dergisi**, S. 15, Mayıs 2010, s. 8.

²⁴ Sevgi, Ahmet, “Yunus Emre’de İnsan Sevgisinin Evrensel Niteliği Üzerine”, **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildiri Metni**, Eskişehir Valiliği ve Eskişehir Osmangazi Üni. Yunus Emre Araştırma Mekezi, Mayıs 2010, s. 101.; Demirci, a.g.e., s. 148.

²⁵ Tatcı, a.g.e., s. 38.

²⁶ Kaya, Muharrem, “Yunus Emre Batılı Anlamda Hümanist midir?”, **Eski Yeni Dergisi**, S. 15, Mayıs 2010, s. 78.

²⁷ Altunan, Sema, “Hümanizmin Tarihsel Gerçeği ve Yunus Emre Felsefesi”, **Eski Yeni Dergisi**, S. 15, Mayıs 2010, s. 91.

Yunus Emre ibadetler konusunda özellikle de namaz hususunda hassasiyet göstermektedir. Bu da yine kendi beyitleri ile delillendirilebilir:

Müsülmanım diyen kişi şartı nedir bilse gerek
Tanrı'nın buyruğun tutup beş vakit namaz kılsa gerek
Her kim Müsülman olmadı beş vakit namaz kılmadı
Bütün Müsülman olmayan ol tamuya girse gerek
Yunus Emre'nin namaz kılmadığı iddiaları da söz konusudur. Onun sebebi de;
Bana namaz kılmaz dime ben bilürem namazımı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyazımı..mısralarıdır.

Yunus Emre'nin topluma teklif ettiği ahlâk anlayışı pasif ve sorgulanmadan körü körüne itaat edilen şuursuz bir anlayış taşımamaktadır. Aksine son derece aktif ve dinamik bir özellik taşımaktadır. Onun ahlak anlayışı nazari ahlaktan ziyade ameli ahlaktır.²⁸ Teoriden çok pratiğe dökülmüş bir ahlaktan bahsetmekte ve şiirlerinde de bunu vurgulamaya çalışmaktadır. Tek başına bilgi yetersizdir. Dolayısıyla o bilgiyi pratiğe dökmek, insanlar için işe yarar hale getirmek önemlidir.

Sezai Karakoç 'a göre; Yunus Emre bir şairdir ancak derdi şiir söylemekten ziyade ahlaki ilkeleri insanlara yaymak ve bu ilkeleri yaşamlarına katabilmektir. Çünkü o, Tapduk dergâhında önce kendini olgunlaştırmış sonrasında ise toplumun olgunlaşması için çaba sarf etmiştir. Tam da İslam'da olduğu gibi ferdi kurtuluştan ziyade toplumsal kurtuluşu önemsemiştir.²⁹

Yûnus Emre hür düşüncelidir, dar kalıplar içerisine girmeden, bâtinî anlayışa geçit vermeden dini anlamaya, yaşamaya ve anlatmaya çalışmaktadır. O, san'atkâr serbestliğine rağmen, inanışta her daim muhâfazakâr ve şer'î ölçülere bağlı kalmaya çalışmıştır. Kendinde var olan aşkı, zühd ve ibâdet kalıpları içinde îtidâl ve temkin ile sınırlamasını bilmiştir.³⁰

Yunus Emre Kur'an ve Sünnet takipçisi Müslüman Türk şair sıfatıyla tanınmıştır. Devrinde baş gösteren batını düşüncelere mahal vermeden doğru bildiği yolda yürümüş olsa da, onu bazı şiirlerinden dolayı tekfir edenler de çıkmıştır. Bunların

²⁸ Demirci, **a.g.e.**, s. 153-154.

²⁹ Okumuş, **a.g.e.**, s.27-28.

³⁰ Demirci, **a.g.e.**, s. 19.

başında da Kanuni döneminin kadısı Ebu's-Suud Efendi gelmektedir.³¹ Konumuz dışında olduğu için bu konuda teferruata girilmeyecektir. Ancak buna sebep olan beyitleri ve Ebu's-Suud Efendi'nin bu konu hakkındaki görüşüyle sınırlı kalınacaktır.

Yûnus'un iki şiirinin zikir sırasında okunmasıyla ilgili olarak Ebussûd Efendi'den fetva isteyen bir soru ve Şeyhülislâm'ın bu konudaki cevabı şöyledir: “Mes’ele: Bir zâviyenün mescidinde eşhâs-ı muhtelifle ile oğlanlar muhtelit olup envâ’-ı teğanniyât ile tevhîd iderlerken kelime-i tevhîdi tağyîr idüp gâh dil-i men, gâh cân-ı men diyüp ve gâh:

Sen bir ulu sultânsın cânlar içinde cânsın
Çün ayân gördüm seni pinhân kayusı degül
ve gâh:
Cennet cennet didükleri bir ev ile bir kaç hûrî
İsteyene vir sen anı bana seni gerek seni

diyü göğüslerini döğüp evzâ’-ı garîbe itdüklerinde ahâlî-i mahalleden ba’z kimesneler zâviye-i mezbûrede şeyh olan Zeyd’e bu makûle evzâ’a niçün râzî olursun didüklerinde Zeyd: Ne lâzım gelür, ve mâ halaktü’l-cinne ve’l-inse illâ li-ya’bûdûn dimekle cevâb virse, şer’an Zeyd’e ne lâzım gelür?”

“El-cevâb: Evzâ’ u akvâl-i mezbûre kemâl mertebe fuhş olduğundan gayrı, cennet hakkında söyledükleri kelime-i şenî’a küfr-i sarîhdür. Katleri mubâhdur. Şeyhleri olan bî-dîn hikâyet olan evzâ’ u akvâl men’a mübâşeret olunmazsa dahı ne lâzım gelür dimekle kâfir olduğundan gayrı, ol kabâyihi ibâdet kabîlinden add idüp âyet-i kerîmeyi ana delîl göstermekle tekrâr kâfir olur ve bu i’tikâddan rücû itmezse katleri vâcib olur.

Ebussu’ûd”³²

Sonuç olarak bu ithamlara rağmen Yunus Emre’nin inancı konusunda insanlar şüpheyne düşmeden onu Müslüman Türk şairi olarak anmaya devam etmişlerdir. Ve adı geçen beyitlerin Hallac-ı Mansur’un Ene’l-Hak hitabı gibi yanlış anlaşıldığını, bu beyitlerin Allah’a olan sevginin aşkınlığından kaynaklandığını bu konuda araştırma yapan birçok kişi dile getirmiştir.

³¹ Ünver, İsmail, “Yunus Emre Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. XIX, 2006-Bahar, s. 496.

³² İz, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Akçağ Yay, 1. Baskı, Ankara 1964, s. 48.

IV.4. Tesiri ve Önemi

Anadolu'nun İslamlaşmasında tasavvuf ehli insanların rolü büyüktür. Onların İslami yaşayış ve çabalarıyla İslam dini geniş kitlelere yayılma imkânı bulmuştur. Gerek Mevlana gerek Yunus Emre gibi kişiler bu yoğun gayret gerektiren amacın öncüleri konumundadır denilebilir. Onların olaylara yaklaşımı günümüzde dahi insanlar tarafından örnek alınmaktadır.

Yunus Emre, Moğol istilaları ile Anadolu topraklarında ortaya çıkan Batınî cereyanların hiçbirine kapılmayarak aynı zamanda bu akımların birlik bilincini bozma tehlikesine karşı gerek şiirleri ve gerekse duruşuyla engelleyici bir rol üstlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında o, hem Türk şiirine katkısı hem de millî birliğin yerleşmesi açısından önemli görevler üstlenmiş bir kişiliktir.³³

Yaşadığı çağdaki hem sosyal hem de siyasi karışıklıklar insanların yıpranmasına neden olmuştur. Hem madden hem de manen dağılan insanlar böyle dönemlerde kendilerine özellikle manevi destek verecek insanlara yönelirler. İşte bu karışık yıllarda Yunus Emre halk için önemli manevi büyüklerden biri olmuştur.³⁴

13. yy., Anadolu Türk toplumunda tasavvufî hareketlerin en üst düzeyde kabul gördüğü ve tarikat faaliyetlerinin yoğun bir dinamizm kazanmaya başladığı dönemdir. Türklerin İslâm'a girişinden sonraki devreye tasavvuf çerçevesinden bakılacak olursa tarikatlar devresi denilebilir. Türklerin tasavvuf açısından en önemli görevi tarikatların kurulup yayılması devresinde olmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu yüzyılda meydana gelen Moğol istilâ ve saldırıları sonucu ortaya çıkan siyasî otorite boşluğu ve çeşitli sosyal buhranlar karşısında, insanlar huzuru, tarikatların manevî çatısı altında aramışlardır. Bu manevî çatının temel direklerini oluşturan şahsiyetler ise, felsefî ve nazarî plânda İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240), sanat ve estetik alanında Mevlânâ (ö. 672/1273), teşkilâtçılık ve aksiyon açısından Hacı Bektaş-ı Velî (ö. 669/1270), sosyal dayanışma alanında ve üretimde Ahî Evran (ö. 1262), şiir sahasında da Yunus Emre'dir.³⁵ Yunus Emre'nin tarikatlara yaklaşımı, araştırmacılar tarafından tartışılan ve önemli bir konudur. Demirci'ye göre; Yunus Emre tarikatlar üstüdür. Fakat onu tarikat karşıtı veya tarikat dışı olarak nitelemek yanlış olur. Tarikat tasavvufun kurumlaşmış şeklidir. Dolayısıyla asıl olan tasavvuftur ve Yunus tasavvuf dünyasının önemli bir

³³ Sökmen, *a.g.m.*, s. 9

³⁴ Günay & Horata, *a.g.e.*, s. 17.

³⁵ Ergin, Fatih, **Din Psikolojisi Açısından Yunus Emre'de Allah İnancı ve Din Duygusu**, Ondokuz Mayıs Üni, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2009, s. 13.

ferdidir. Kurumlaşmış tasavvuf yani tarikat mensuplarının tamamı ise Yunus Emre'yi severek benimsemektedir. Bu haliyle Yunus Emre, tarikatler üstü yani tarikatlerin ortaklaşa benimsediği bir insan olarak da görülebilir.³⁶

Yunus Emre'nin sosyal anlamda uygulamaya konulmuş bir ahlak projesi vardır. Fert ve toplumu baz alan bu proje, ilahi aşk kaynaklı düşünce yapısıyla toplum ve ferdi olgunluk mertebesine ulaştırmaya çalışmakta; bireyin kendine, topluma ve çevresine yabancılaşmasını önlemeye gayret göstermektedir. Yunus Emre'nin eserlerini okurken onun kendine has, farklı bir düşünce yapısına sahip olduğu görülmektedir. Yunus, İbn Arabi'nin, Mevlana'nın duygu yönüne ağırlık vererek Farsça şiir dilinde ortaya koyduğu vahdet-i vücûd düşüncesini, sade ve kolay bir Türkçe anlatımla anlaşılır kılmak istemekte ve bu yönde şiirler yazmaktadır. Bunu yaparken de kendinden sonrakilere önemli bir yol açmaktadır.³⁷

Yunus Emre'yi kendi çağının sınırları dışına çıkaran en büyük unsurlardan biri de dilidir. O, duygularına araç olarak halk dilini ve halk şiirinin özelliklerini seçmiştir. Yunus Emre'nin seçmiş olduğu dil, halkın kullandığı dil olunca toplum arasında yayılması da daha hızlı ve kolay olmuştur. Onun kullandığı dil, kendisini birçok kişinin takip etmesini sağlayan en önemli etmendir.³⁸ Ayrıca o, Oğuzcaya dayalı Anadolu Türkçesinin bir yazı dili olarak kuruluşuna hizmet ederek Türkçenin edebî dil hâline gelmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Türkçenin yanı sıra kullanmış olduğu Farsça ve Arapça da yine halkın kullandığı ve anlayacağı oranda şiirlerinde yer almış, bu yüzden de halk nezdinde şiirleri dilden dile dolaşarak geniş kitlelere yayılmıştır.³⁹ Onun kullanmış olduğu bu dil, hem kendi döneminde hem de günümüzde sevilmesinin en büyük nedenidir denilebilir. Çünkü Yunus Emre kullandığı dil sayesinde anlaşılabilirliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Dolayısıyla bundan asırlarca yıl önce sevgi, hoşgörü ve alçak gönüllülük üzerine yazmış olduğu şiirler hâlâ insanlar tarafından yoğun ilgi görmekte ve bu şiirler dillerde dolaşmaktadır.⁴⁰ Böylelikle onun anlattıkları asırlarca

³⁶ Demirci, **a.g.e.**, s. 20.

³⁷ Dursun, Elif, **Din Felsefesi Açısından Yûnus Emre'de Tanrı ve İnsan**, Erciyes Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2009, s. 4.

³⁸ Özçelik, **a.g.e.**, s. 129.

³⁹ Özkan, Mustafa, "*Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Teşekkülünde Yunus Emre'nin Rolü*", **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildiri Metni**, Eskişehir Valiliği ve Eskişehir Osmangazi Üni. Yunus Emre Araştırma Mekezi, Mayıs 2010, s. 30-34.

⁴⁰ Enkin, Emel, "*Yunus Emre ve Türk Dili*", **Eski Yeni Dergisi**, S. 15, Mayıs 2010, s. 43.

toplum tarafından benimsenerek önemli anma günlerinde okunan mevlitlerde Yunus Emre'den ilahiler de okunması unutulmayan bir ritüel halini almıştır.⁴¹

IV.5. Vefatı

Yunus Emre'nin nerede öldüğü ve mezarının nerede olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ölümüne dair 1320-1321 tarihleri kayıt düşülmektedir.⁴²

Yunus Emre'nin de birçok yerde mezar yeri görülmektedir. En eski kaynaklara göre ise mezar yeri Sarıköy'dedir. Yunus Emre gibi halka mal olan kişilere birçok mezar yeri isnat edilmesi doğaldır ancak bu yerlerin çoğu ya onun makamları ya da diğer Yunus Emre'lere ait mezarlardır. Mesela Bursa'da Yunus Emre'nin mezarı olarak gösterilen yer aslında Emir Sultan'a bağlı Halveti başka bir Yunus Emre'ye aittir.⁴³

Yunus Emre hakkında yapılmış olan çalışmalara baktığımızda, Anadolu'nun muhtelif yörelerinde çok sayıda makam veya mezar zikredilmektedir. Bunlardan Eskişehir-Sivrihisar, Aksaray-Ortaköy, Karaman, Bursa, Kula ile Salihli arası, Erzurum Dutçu (Düzcü) köyü, Isparta Keçiborlu, Afyon Sandıklı, Nallıhan, Ünye ve Sivas Hafik'teki türbe veya makamlar adı geçen yerler arasındadır. Zikredilen yerler içerisinde en çok, Sivrihisar ve Karaman'daki türbeler üzerinde durulmuş diğerleri ise kayda değer bir vesikaya veya iddiaya rastlanmadığından dolayı önemsenmemiştir. Doğan Kaya'ya göre, Yunus Emre Orta Anadolu'da mekân tutmuştur ve mezarı da yine Orta Anadolu'da büyük ihtimalle Aksaray Ortaköy'dedir.⁴⁴

IV.6. Eserleri

Yunus Emre'nin eserleri hakkında günümüzde dahi bir ittifak söz konusu değildir. Ona ait olduğu kesin olarak bilinenlerin yanısıra başka bir çok Yunus Emre mahlaslı eser mevcuttur. Aslında onun gibi sevilen ve takip edilen bir kişinin taklitlerinin olması gayet normal bir durumdur. Hatta bazı şair ruhlu insanlar kendi yazdıkları şiirleri bile ona olan sevgilerinden dolayı onun ismine mal etmişlerdir.⁴⁵

Gölpınarlı'ya göre Yunus Emre 'halk şairi' olarak adlandırılmaz. Çünkü o, okuma yazma bilen, zamanın ilmine ulaşmış, medrese hayatının sorularına yanıt

⁴¹ Bilgin, **a.g.e.**, s. 45.

⁴² Doğramacı, **a.g.e.**, s. 15.

⁴³ Gölpınarlı, **Yunus Emre Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, s. 13.

⁴⁴ Kaya, Doğan, *Yunus Emre'nin Aksaray Ortaköy'deki Mezarı Üzerine Düşünceler*, **Halk Kültürü Dergisi**, İstanbul, 1984, s. 41-42.

⁴⁵ Demirci, **a.g.e.**, s. 48.

vermemesi sonucunda da tekke hayatına geçiş yapmış donanımlı bir şairdir.⁴⁶ Aynı şekilde Doğramacı'ya göre de; Yunus Emre, halkın dilini en güzel şekilde kullandığı için 'halk şairi' olarak anılsa da şiirlerinden yola çıkarak ona halk şairinden ziyade 'Divan şairi' demek daha doğru olacaktır. Yalnız onu divan şairlerinden ayıran bir özellik de söz konusudur. Genelde divan şairleri sevgiliyi lale, gül, irem sözcükleriyle tasvir ederken Yunus Emre, sevgilinin cemalini buğday ve nohuta benzetmektedir. Çünkü onun için saflık ve temizlik her şeyden önemlidir.⁴⁷

Yunus Emre, şiirlerinde ele aldığı konuları hayatın içinden seçmektedir. O, sabır, hoşgörü, cömertlik...gibi fazilet değerlerini, anlayan, yaşayan ve anlatmaya çalışan bir halk şairi olmuştur. Bunları anlatırken de kullandığı dilin anlaşılır ve yalın olması, şiirlerinin daha geniş kitlelere yayılmasına vesile olmuştur.⁴⁸

Yaşadığı dönem itibariyle Yunus Emre'yi bir geçiş dönemi şairi olarak gören araştırmacılar vardır. Bunlardan biri de Gölpinarlı'dır. Ona göre; "Yunus, Farsça'dan Türkçeye geçiş devrinin bir şairidir"; Osmanlıca üç dilden oluşmaktadır ve o dönemde henüz tamamlanmamıştır. Bundan dolayı Sultan Veled'de görüldüğü gibi Yunus'ta da Türkçe, Arapça, Farsça sözler yerine göre, üç dilde de kullanılmıştır. Örnek verilecek olursa; Allah-Tanrı-Çalab, cennet-uçmak, cehennem-tamu, aşk-sevgi, şarap-suci ...vb.⁴⁹

Yunus Emre şiirlerinde yaşadığı çevreden, doğadan, eşyadan, hayata dair şeylerden bahseder. Ancak bunların hiçbirisi onun için gaye hükmünde değildir. Bunlar varacağı hedef için araçlardır. Dolayısıyla onun için elzem olan insanı Allah'a ulaştıracak olan aşktır.⁵⁰ İşte o, şiirlerini bu aşkla yazmış ve bu aşk sebebiyle de yazdıkları asırları aşarak insanlara ulaşmıştır. Ona göre her şeyin özü aşktır. Bu düşünceden hareketle onun şiirlerinde öncelikli olarak ilahi aşk ve o aşkın muhatabı olan Allah ve Peygamber sevgisi gelir, sonrasında da ölüm, gurbet ve ahlaki öğütler yer almaktadır. O, aynı zamanda devrin çarpık olan yapısına da sessiz kalmayarak gördüğü yanlışları eleştirerek haksızlığa karşı tavrını yaşamı ve özellikle eserleriyle ortaya koymaktadır.⁵¹

⁴⁶ Gölpinarlı, **Yunus Emre Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, s. 16.

⁴⁷ Doğramacı, **a.g.e.**, s. 46-47.

⁴⁸ Kayaer, Aydın, **Yunus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi**, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 24.

⁴⁹ Gölpinarlı, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, s. XXXVII,

⁵⁰ Tatcı, **a.g.e.**, s. 38.

⁵¹ Bilgin, **a.g.e.**, s. 45.

Yunus Emre eser bırakan sūfî şairlerdendir. Onun bugün için bilinen iki eseri vardır. Bunlar; "Divan" ve "Risâletü'n-Nushiyye" dir.

IV.6.1. Divan

Divan, Yunus Emre'nin duygu ve düşünce dünyasını yansıtarak sanatçı kişiliğini ortaya koyduğu ve onun tanınmasına vesile olan en önemli eseridir. İlahi tarzında yazılan şiirlerden meydana gelen bu eser, hece vezni ile yazılmıştır. Her ne kadar Ahmed Yesevi'nin Hikmet'i ile benzer yanları olsa da bu eseri Hikmet'ten ayıran en önemli özelliği lirizm yanının ağır basmasıdır. Yunus Emre Divan'ında ilahilerin yanı sıra na't, şathiye, münacat, mi'raciye türlerine de yer vermektedir. Eser, Türkiye ve yurtdışında bazı kütüphanelerde bulunmaktadır.⁵²

Yunus Emre Divan'ında geçen beyitlere göre bu eserini hayatta iken tanzim etmiştir ve daha hayatta iken bu eser insanlar tarafından tanınmaya başlanmıştır.⁵³ Bilgin'e göre ise bu eserin Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde yazılı bir nüshası yoktur. Ancak sonraki dönemlerde birçok yazma nüshası günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlardan en eskisi bütün araştırmacılar tarafından XIV. yy yazması olarak kabul gören Karamanoğlu yazmasıdır. Diğerleri ise XV. yy'a ait olduğu düşünülen ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır. Ancak içerisindeki birçok değişiklik nedeniyle eksiksiz bir yayımın varlığından söz etmek güçtür.⁵⁴

Yûnus Emre, Divân'ında Hind, İran, Yunan-Roma mitolojilerinden, Kur'ân-ı Kerîm'in peygamberlere dair verdiği bilgilerden, birçok velî ve erenlerin hikâyelerinden, sūfî menkıbelerinden, Leyla-Mecnûn, Ferhad-Şirin gibi Klasik İslâmî edebiyata geçmiş olan âşıklardan bahsetmektedir. Yine Divan'ında Kur'ân âyetleri ve hadislere de atıflarda bulunmaktadır. Yaşadığı çevrenin olaylarına da eserinde rastlanmaktadır.⁵⁵ İşte bu yüzden onun şiirlerine sadece mistik yaftası vurulamaz.⁵⁶ Dolayısıyla Yunus, hem içerisinde bulunmuş olduğu çevre hem de mensubu olduğu din olan İslam'ın temel kaynaklarından yararlanarak bunları eserlerine yansıtmaktadır.

⁵² Yanmaz, Ömer, **Mevlana ve Yunus Emre'de Varlık Anlayışı**, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009, s. 62.

⁵³ Ergin, **a.g.t.**, s. 6.

⁵⁴ Bilgin, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁵ Gölpınarlı, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, s. XXXV.

⁵⁶ Tatcı, **a.g.e.**, s. 39-40.

IV.6.2. Risâletü'n-Nushiyye

Bu eser H.707/M.1307-1308 yılında kaleme alınmıştır. Anlamı “öğütler kitapçığı” olan “Risaletü'n-Nushiyye”, mesnevi nazım şekliyle yazılmış, manzum, didaktik, nasihatnâme tarzında bir eserdir. Toplam 563 beyittir. 13 beyitlik başlangıç kısmında aruz ölçüsünün fâilâtün/fâilâtün/fâilün; diğer bölümlerinde, mefâilün/mefailün/fâilün kalıpları kullanılmıştır.⁵⁷ Ayrıca bu eser, Anadolu sahasında yazılan ilk müstakil nasihatname olma özelliği taşımaktadır. Anadolu’da mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerin ilk örneklerindendir. Daha önce yazılmış olan Kutadgu Bilig ve Atebetü'l-Hakâyık’ta ahlâkî öğütler görülse de Risâletü'n-Nushiyye’deki tasavvufî boyut onlarda pek yoktur.⁵⁸

Risaletü'n-Nushiyye'nin üzerinde bugüne kadar pek fazla durulmamıştır. Bunun en önemli nedeni kullandığı dildir. Çünkü bu eserde Divan'a göre Arapça, Farsça kelimeler daha fazla yer tutmaktadır. Ayrıca eserin sembolik bir anlatımı da söz konusudur. Soyut kavramlar kişileştirilmiştir. Yine eserde iyi huylarla kötü huyların savaşı şeklinde destani bir üslup dikkat çekmektedir. Bu özellik Yunus Emre’nin yaşadığı çağdan kaynaklanmış olabilir. Çünkü o dönemde de insanlar arasında böyle bir kavga söz konusudur.⁵⁹

Risâletü'n-Nushiyye şiirden ziyade nasihat türünde yazılmış manzum bir eserdir. Yunus Emre, bu eserinde konuları işlerken insanları ahlaki yönden bilgilendirmek ve onların bu ilkeleri pratiğe dökmeleri amacını gütmektedir. Çünkü onun çağındaki insanlar, manevi anlamda bir boşluk içerisinde. O, konularını işlerken Kur'an ve hadislerden yola çıkarak san'atlı ve sembolik bir anlatımı seçmiştir.⁶⁰

Halman’a göre; “Risale’nin en ilginç yönlerinden biri, çağının toplum yapısını tanımlayarak bir ideal yönetim tarzını önermesidir. Bir ütopya denemesi olmayan bu mesnevi, adalet ve dirlik düzenlik özlemlerini dile getirir.” Yunus Emre bu eserinde İslami erdemlerle donatılmış bir ahlaki yapıya sahip olan toplumdan bahsetmekte ve günün devlet adamlarına da önerilerde bulunmaktadır.⁶¹

⁵⁷ Özçelik, **a.g.e.**, s. 126.

⁵⁸ Bilgin, **a.g.e.**, s. 38-39.

⁵⁹ Özçelik, **a.g.e.**, s. 127.

⁶⁰ Pür, İlyas, **Yunus Emre’de Dini Hayatın Psikolojisi**, Çukurova Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2008, s. 5.

⁶¹ Halman, Talat, **A’dan Z’ye Yunus Emre**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2003, s. 34.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AHLAK VE DEĞER

1.1. Ahlak

Ahlak kelimesi, Arapça bir kelime olan H-L-K kökünden türemiştir. Hulk veya Huluk ise bu kelimenin çoğulu olup; "huy, din, tabiat ve karakter" manalarına gelmektedir. Bundan dolayı ahlak kelimesi; huylar, insanın mânevî yapısını belirleyen özellikler, seciyeler gibi anlamları ifade etmektedir.⁶²

İnsan, beden ve ruh olmak üzere iki unsurdan meydana gelmiştir; bedenin yapısı ve görünüşü ile ilgili olarak Arapçada Halk kelimesi kullanılırken, ruhun yapısı ve görünüşü için ise Hulk kelimesi kullanılmaktadır. Akseki, kelimenin kökü olan “hulk”u; “hulk-i tabîi” ve “hulk-i kesbî” şeklinde iki kısma ayırmıştır. “Hulk-i tabîi”; insanın tabiatında, fitratında ve yaratılışında gizli ve saklı olan ahlaktır. Bu davranışlar, fert tarafından yapılan ancak irâdesinin doğrudan devreye girmediği tabîi hallerdir. İnsanlar bu hallerinden dolayı sorumlu tutulamazlar. Bir insanın utandığında yüzünün kızarması ya da mizacının sert ve hırçın olması, cömert ve cimri olması, onun kendi irâdesinin ve seçiminin sonucu olan bir şey değildir. Ancak böyle bir mizaca sahip olan insan da kendini eğiterek iyi ve doğru olan davranışları seçebilir. Böylelikle yanlış davranışlarının doğuracağı sorumluluktan kurtulmuş olur. “Hulk-i kesbî” ise dış dünya ve çevrenin tesiriyle fiil ve davranışlar şeklinde meydana gelen huydur.⁶³ Bu ahlak tipinin ortaya çıkışında, irade ve seçme hürriyetinin öne çıktığı görülür. Davranışlar zaman ve toplum açısından değişse de ahlak, zorunlu ve değişmez davranış kurallarını kapsar. Buradan da anlaşılıyor ki ahlak, insanın karakter yapısı, yaptıkları ve bunlarla ilgili değerlendirmeleri aynı zamanda davranışlarını düzenleyen kurallarla ilgilidir.⁶⁴

Dünden bugüne ahlak hakkında birçok söz söylenmiş ve bu konu hakkında birçok eser yazılmıştır. Bunlar arasında en önemli olanlarından biri hiç şüphesiz Gazali'nin İhya adlı eseridir. Gazali bu kitabında ahlaka önemli bir yer vererek onu, "hiçbir zorlama olmaksızın, davranışların kendisinden kolaylıkla neş'et ettiği, insandaki

⁶² Erdem, Hüsameddin, **Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak**, Dem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2006, s. 51.

⁶³ Akseki, Ahmed Hamdi, **Ahlak İlmi ve İslam Ahlakı**, Nur Yayınları, 3. Baskı, Ankara, t.y., s. 28-30.

⁶⁴ Kılıç, Recep, **Ahlakın Dini Temeli**, TDV Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2009, s. 2.

yerleşik meleke” şeklinde tarif etmiştir.⁶⁵ Gazali ile birlikte “İbn Miskeveyh, Birgivî, Kınalızade Ali; son devirden A. Behçet, A. Nâzimâ, A. Şeref, A. İrfan, A. Nazif ve birçok ahlâkçının ahlak hakkında yaptıkları “nefiste (ruhta) köklü bir şekilde yerleşerek fikir yormaya muhtaç olmaksızın kendiliğinden meydana gelen Heyet-i Rasiha’dır”⁶⁶ ortak tanımı ortaya çıkmaktadır. Bu ortak tanım neticesinde birkaç husus belirmektedir ki; bu tarife göre ahlakın, fiillerin kendisinden çıktığı bir manevî kabiliyetler bütünü olduğu ifade edilmiş ve sadece iyi huyları değil aynı zamanda kötü huyları da ihtiva ettiği belirtilmiştir. Buna göre, insanda gelip geçici hal ve davranışlar ahlak olarak nitelendirilemezler. Çünkü ahlâkî davranışlar, tekellûf ve zorlamadan uzak olarak yapılmalı ve âdeti kişinin fitratı haline gelmelidir.⁶⁷

İslam ahlakçıları, ahlakın hem iyiyi hem de kötüyü ifade eden müşterek bir kelime olduğunu kabul etmekte ve iyi ahlakı ahlak-ı hasene, kötü ahlakı ise ahlak-ı seyyie şeklinde isimlendirmektedirler.⁶⁸ Bu konuda Gazali de insanın kötü huylara karşı kendisini kontrol etmesi gerektiğini söylemekte ve bazı önerilerde bulunmaktadır. Ona göre; kalp parlak bir ayna gibidir. Kötü ahlâk ise aynanın parlaklığını gideren leke ve is gibidir. Onu karartır. Bu karartı sebebiyle Allah’ın gösterdiği yolu göremez ve önüne engeller çıkar. Güzel ahlâk ise, kalbe ulaşan nur gibidir, onu günah lekelerinden, karartılarından temizler. Gazali’ye göre kötü huyların giderilmesi, faziletlerin ve güzel ahlâkın kazanılması hususunda nefsin tedavisi, bedenın illetlerini kendisinden uzaklaştırmak, sıhhatini kazandırmak hususundaki tedavisine benzer. Ona göre çocuklar fitraten sıhhatli ve mutedil olarak dünyaya gelir, ancak onları değiştiren çevrelerinin onlara vermiş olduğu şeylerdir. Çocuğun terbiyesi ancak ahlâkın güzelleştirilmesi ve onu ilim ile gıdalandırmak sûretiyle mükemmelleştirilebilir. Ona göre nasıl ki maddi hastalıklar zıddıyla tedavi oluyorsa manevi hastalıklar da aynı şekilde tedavi edilmelidir. Bu yüzden cehalet de ancak bilgi verilerek giderilebilir. Aynı şekilde cimrilik cömertlikle, hasislik paylaşım, su-i zan hoşgörüyü tedavi edilebilmektedir.⁶⁹

⁶⁵ Gazali, **İhya-i Ulumiddin** (çev. Sıtkı Güllü), Huzur Dağıtım, 1. Baskı, İstanbul 1998, s. 30.

⁶⁶ Kınalızade, Ali Efendi, **Ahlak-ı Ala’i**, Klasik Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 44

⁶⁷ Draz, Abdullah, **Sorumluluk** (çev. Nureddin Demir), Kayıhan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2004, s. 125

⁶⁸ Pazarlı, Osman, **İslam’da Ahlak**, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1993, s. 15.

⁶⁹ Gazali, **Kimya-ı Saadet**, çev. A. Faruk Meyan, Bedir Yayınları, 1. baskı, İstanbul 1981, s. 24-25.

1.2. Değer

Değerler, asırlarca konuşulan/tartışılan konular arasında yer almış, farklı olgularla ilişkilendirilmiş olsa da üzerinde ortak bir tanım söz konusu olamamıştır.⁷⁰

Kavramsal açıdan ahlak ile büyük benzerlik gösteren değer, sözlükte; bir şeyin tam karşılığı, sahip olduğu yüksek vasıf, kıymet anlamında kullanılmaktadır. Bir diğer tanımla, toplum içinde insanın insan olarak yaşamasını, toplumla ve diğer insanlarla uyumunu sağlayan, paylaşılmış, yaygınlaşmış ve netice olarak benimsenmiş tutumdur. Yine değer, Akarsu'nun eserinde şöyle açıklanmıştır:

“1- Kişinin, isteyen, gereksinme duyan, erek koyan bir varlık olarak, nesne ile bağlantısında beliren şey.” İnsanların farklılıkları değer olarak görülen şeyin de farklı olmasına neden olur. Bir kişi için yüksek değer olarak görülen şey başka bir kişi için daha az değere sahip olabilir.

“2- Her türlü deneysel yaşantının dışında, insanın isteme, duyma ve eğilimlerinden bağımsız olan, kendi başına var olan ‘kendinde değer’i kabul eden felsefe görüşüne göre aralarında aşama düzeni olan bu değerler bir ‘değerler alanı’ kurarlar.”⁷¹

Aydın’a göre değer; bir nesneye, varlığa veya faaliyete bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlükken⁷²; Püsküllüoğlu’nun tanımına göre ise; “nesnelerin ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan yönünden taşıdığı önemi belirleyen niteliği ya da bir toplum, bir sınıf, bir insan için önem taşıyan nesne ya da olaydır. Bolay’a göre de değer, “arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tavrıdır. Değer, olgular ve nesneler hakkında ihtiyaç ve ideallere göre verilen yargıyı ifade eder. Değerler, kabul edilebilir, tekrar edilebilir olmalıdır, yoksa yaygın ve devamlı olamaz. Değerler şekli olarak olumlu-olumsuz, görelî-mutlak, öznel-nesnel olmak üzere çeşitlere ayrılır. Muhteva açısından nesne değerleri (hoş, yararlı, kullanışlı), mantıksal açıdan (doğru), ahlaki yönden (iyi), sanat açısından (güzel) olarak da çeşitlenir.”⁷³ Hemen hemen aynı tanım Erdem tarafından da şöyle dile getirilmiştir:

⁷⁰ Akbaba-Altun, Sadegül “Eğitim Yönetimi ve Değerler”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C.1, S.1, (Ocak 2003), s. 9

⁷¹ Akarsu, Bedia, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, 12. baskı, İstanbul 1998, s. 49.

⁷² Aydın, Mehmet Zeki, “Okulda Değerler Eğitimi”, **Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi**, 2010, C.6, S.18, s. 18.

⁷³ Bolay, Süleyman Hayri, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, Nobel Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2009, s. 74.

“Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır.”⁷⁴

Hemen hemen bütün tanımlar değerlerin, bireyin ve dolayısıyla toplumun davranışlarını ölçen önemli bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Yazıcı’nın ifadesi ile; “bireyin kendisini, toplumun ise bireyi kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki statüsünün belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir altyapı oluşturabilir.”⁷⁵

“Değerler hayatımıza anlam katar. İnsanı insan kılmaya hazır olan en önemli kaynaklardır. Değerler imkânsız olur hale, yapılmak isteneni ancak yapılmayana uygun hale getirebilme gücüne sahiptir. İnsanın içindeki insan olma değerini ortaya çıkaran da yine değerlerdir. İnsanın dış çevreye tezahürünü sağlayan, anlam katan, değerlerdir. Dış dünyaya katabildiğimiz etkimizdir.”⁷⁶

Değerler özellikle ahlaki açıdan yozlaşmaya başlayan dünyamızda büyük önem arz etmektedir. Bireyi değerler ile donatmak, toplumun ahlaki açıdan ayağa kalkmasına yardımcı olacaktır.

1.3. Din Ve Ahlak

Ahlak ve din tartışması hep olagelmıştır. Dinsiz ahlak/ahlaksız din vs. Amacımız bu tartışmalardan ziyade din ve ahlak arasındaki muazzam bağı örneklerle yansıtmaktır.

Ahlaki davranışın esaslarından pek çoğu dinden gelmektedir. Din, ahlaki hayatımızın yegâne kaynağı değildir, ama en büyük kaynaklarından biridir. Din, insanların ibadetler aracılığıyla Tanrı ile ilişkisini sağlarken aynı zamanda ahlaki öğretileriyle de insanlarla kuracağı ilişkileri belirler. Bu minval üzere İslâm dininde de gerek Kur’an gerekse Sünnet incelendiğinde geniş bir ahlâk sistemine rastlanmaktadır. İslâm’da ahlâk kuralları dinin özünü oluşturur. Namaz, oruç, zekât, hac, fitre, sadaka ve

⁷⁴ Erdem, A. Rıza, “Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 1, S. 4., 2003, s. 56.

⁷⁵ Yazıcı, Kubilay, “Değerler Eğitimi’ne Genel Bir Bakış”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2006, S. 19., s. 499.

⁷⁶ Çağlayan, Ahmet, **Ahlak Pusulası, Ahlak ve Değerler Eğitimi**, 2. Baskı, Değerler Eğitimi Merkezi Yay., İstanbul 2006, s. 91

kurban gibi ibadetlerin ahlâkî yönleri de vardır. Bu anlamda ahlâkla dini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Mesela, Kur'ân'da Ankebut Suresi 45. ayette namazın kötülük ve arsızlığa karşı bir set görevi gördüğü açık ve net bir şekilde ifade edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi ibadetler ahlâklı insan tipini vücuda getirmenin en etkili yoludur. İslâm bir itikat ve ibadet dini olduğu kadar, bir ahlâk dinidir de. İslam toplumunda ibadetler, inançlar ve ahlâk birbirine bağlı, iç içe ve birbirini tamamlar niteliktedir.⁷⁷

Geçmişte pek çok filozof din dışı ahlak teorileri ileri sürmüş, ancak hiçbiri muvaffak olamayarak kitlelere yayılamamıştır. Ahlak şuurunu canlı tutarak pratikte ahlaki düzeni koruyan, din fikridir. Dinin zayıfladığı toplumlarda ahlak da aynı düzeyde zayıflamıştır. Diğer dinlere baktığımızda ise özellikle de Hristiyanlığa, ortalama insanı, onun makul maddi ve dünyevi isteklerini dikkate almayan kitapları İncil'i görürüz. Dolayısıyla İncil'in insana bu yaklaşımı sebebiyle Batıda birçok ahlak teorileri ortaya atılmıştır. İslam Dinine baktığımızda ise gerek Kur'an gerek Sünnet'le belirlenen her seviyeden insanın yaşayabileceği mertebeli bir ahlak geliştirilmiştir.⁷⁸ Buradan da anlaşılacağı gibi İslam ahlaki hayata aktarılması en kolay ve uyumlu ahlaktır.

Her dinin ve görüşün kendine has özellikleri mevcuttur; dolayısıyla İslam dininin de kendine has bir inancı ve bu inanç üzerine kurulmuş sosyal, siyasi ve ahlaki esasları vardır. İslam bu yönden kusursuz bir bütünlük içerir. Bunun içindir ki, İslam ahlaki kaynağını bizzat İslam dininden alarak, zaman ve mekân kaydı koymaksızın bütün hayatı kapsamaktadır. İslam ahlaki, merkezine insanı alarak onun çevresindeki bütün ilişkilerini alanı içerisine almaktadır. Diğer bir ifadeyle İslam'da ahlak, insan hayatının alt yapısını teşkil eder; her şeyin temelini, esasını meydana getirir. Bütün insani ve içtimai kurumlar bu alt yapı üzerine kurulmuştur.⁷⁹

İslam'a göre ahlak ve din bir bütündür, birbirinden ayrılamaz. Ahlak, sadece akıl ile ortaya çıkarılan kurallar bütünü değil, Yaratıcı tarafından insan benliğine yerleştirilmiş özsel sezgilerdir. Ahlaki davranışlar fitrata uygun olan davranışlardır. Tarih buna en önemli şahittir. Tam tersine örnek olarak ise, tarih boyunca ahlaksızca davranışlar sergileyenlerin çarptırıldıkları cezalar gösterilebilir.

⁷⁷ Tezekici, Mürüvvet, **İslamdaki İbadetlerin Ahlaki Boyutu**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007, s. 13.

⁷⁸ Çağrı, Mustafa, **Anahatlarıyla İslam Ahlakı**, Ensar Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2012, s. 178, 186.

⁷⁹ Erdem, a.g.e., s. 21

İslam ahlakı, İslam'ın diğer hükümleri gibi kitap ve sünnete dayanır. İslam'da dini emirlerle ahlaki vazifeler kaynakları itibariyle birdir. İslam'da ahlak, ibadetler kadar elzem görülmüştür. Dolayısıyla namaz, oruç, zekât nasıl bir dini vazifeyse, ailesine, milletine ve diğer insanlara iyilik de dini birer vazife olarak addedilmiştir. Ahlakın bir kısmı iyi ve güzeldir. Bunlara ahlak-ı hamîde denir. Adalet ve ihsan (iyilik) gibi. Bir kısmı da kötü ve fena olduğundan ahlak-ı zemîme adını alırlar. Kin, yalan, iftira ve hased gibi. İslam'da ahlaka dair birçok müstakil eser yazılmıştır. Bu eserler dışında neredeyse bütün dini kitaplarda ahlak, ayrıca bir bölüm teşkil etmiştir.⁸⁰

İslâm'ın, ahlâk konusunda önemle üzerinde durduğu husus, ahlâkın amelî, tatbikî yönüdür. İslâm, bilmekten daha çok bu bilginin tatbikata dökülmesine büyük önem vermektedir.⁸¹ Bu konuda sadece bilgi yeterli değildir ayrıca bu bilgiyi hayata ve dolayısıyla davranışlara aktarmak önemlidir. Daha özet bir ifadeyle, sadece teorik alanda kalmış ve pratiğe yansımamış bir ahlak düşüncesinin pek de bir önemi yoktur.

İslâm'da ahlâkın gâyesi tek değildir, bir gâyeler hiyerarşisi vardır. Bu hiyerarşinin en başında da kişinin şahsî menfaati vardır. İslam'da yasaklananlar ile emir ve tavsiye edilen davranışlar da kişinin maddî manevî menfaatlerini korumaya yöneliktir. Hiyerarşinin ikinci basamağında sosyal gâyeler bulunmaktadır. Ahlâkî fiiller her ne kadar ferdî gözüke de, bunların mutlaka toplumu ilgilendiren yönleri de vardır. İyi ve güzel ahlâklı fertlerden iyi ve güzel ahlâklı bir toplum meydana gelir. Ferdin iyi ahlâklı olması topluma fayda sağlarken kötü ahlâklı olması ise zarar verir. Hiyerarşinin üçüncü basamağında uhrevî saadet vardır. İslâm, iyilik yapanlara ebedî cenneti va'deder, kötülük yapanları da cehennem azabıyla tehdit eder. Hiyerarşinin en tepesinde, İslâm ahlâkının en yüksek gâyesi olan Allah rızası vardır.⁸² İslam ahlakını hayatına tatbik etmeye çalışan bir Müslümanın en büyük gayesi de bu üçüncü basamaktaki gayedir.

Kur'an'dan sonra, İslam ahlakının en büyük kaynağı ise Hz. Peygamber'in hayatı, sözleri ve yaşayış şeklidir. Aslında sünnet, Kur'an'da yer alan teorik bilgilerin pratiğe aktarılmış şeklidir. Çünkü Hz. Peygamber (a.s.) Kur'anî ifadeyle en mükemmel ahlak üzere gönderilmiştir. Onun ahlakı Kur'an ahlakının tâ kendisidir.

⁸⁰ Pazarlı, **a.g.e.**, s. 14.

⁸¹ Çağrı, **a.g.e.**, s. 187-189.

⁸² Özek, Ali vd., **Hadislerle Ahlâkî Davranışlar**, Hisar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1987, s. 21-22.

Neticede İslam ahlakı, Kur'an ve sünnete dayalı, akla ve hayat gerçeklerine uygun kaideler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸³ İslam ahlakında insanları zorlayan ve akla ters gelen hiçbir durum söz konusu değildir. Bilakis o, bizzat insanların menfaatlerini gözetten bir kurallar manzumesidir.

⁸³ Erdem, **a.g.e.**, s. 19-20.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RİSÂLETÜ’N-NUSHİYYE’DE AHLÂKÎ DEĞERLER

2.1. Olumlu Ahlâkî Değerler

2.1.1. Sabır Göstermek

Yunus Emre, sabrı anlatmak için Kur’an’ın “en güzel kıssa” olarak adlandırdığı Hz. Yusuf’un hikâyesini konu alır. Aslında onun hayatı her karesiyle Müslümanlar için örnek teşkil edebilecek bir konumdadır. Çoğu insan Hz. Yusuf’un yaşadıklarına ve bunlar sonucunda hissettiklerine pek de yabancı değildir. Mesela bilinen kuyu hikâyesini ele alacak olursak, bizler de çoğu zaman kendimizi dipsiz bir kuyuda, kimsenin yardımının ulaşamayacağı kadar uzakta hissetmez miyiz? Ya da kardeş gibi gördüğümüz insanlardan en büyük darbeyi yememiş miyizdir? Ya da yanlış anlaşılıp, insanlarca bu anlayış kalıbı içerisine hapsedilmişizdir. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Yaşadıklarımız ya da hissettiklerimiz aynı olsa da, bunlara karşı tavrımız Hz. Yusuf’la aynı değil maalesef. Çünkü Hz. Yusuf, bütün bu sıkıntılardan sadece sabrederek çıkmıştır. İşte Yunus Emre aşağıdaki dizeleriyle bize bu duruşu hatırlatmaktadır. Yine O’na göre sabır bütün dünya malına değecek kadar değerli bir haslettir. İnsanı hem dünyada huzura ulaştırırken hem de ahirette güzel kapılar açan bir anahtar gibidir. Hz. Musa ve Hz. Muhammed’in mucizeleri olan Tur ve Mirac da yine sabır sonrası kazanılan makamlardır. Mirac ki Hz. Muhammed’e kendisini en çaresiz hissettiği, sevdiklerini ardı ardına kaybetmenin acısını yaşadığı anda sunulmuştur.

259. Divanda söylenür ne buncadur gün

Şikâyet buşudandır sözde her gün

• Divanda, günlerdir konuşulup durulur. Sohbet her zaman şikâyet, öfke’endir.

260. Sabır kanı buşu genince olmuş

Düzeng ile safa andak bozulmuş

• “Sabır nerede? Öfke gelince, düzenlik ile huzur, hemen bozulmuş.”

262. Çıkageldi sabır ana olokdem

Sanasın buşuyı İbrahim Edhem

- Sabır, aklın yanına o anda çıkageldi. Öfke'yi sanırsın İbrahim Ethem'dir.

263. Görilmez oldu ol izi belürmez

Nice izi ki hiç tozu belürmez

- (Öfke artık) görülmez oldu; (ortada) hiçbir izi kalmadı. İzi değil, tozu bile kalmadı.

264. Bu kez gördüm düzenlik ü safa hoş

Oturup iş ideler nuş ola nuş

- Bu defa, düzenlik ve sefanın, mutlu bir şekilde tekrar tekrar, (aşk şarabını) içerek eğlendiklerini gördüm.

265. Şunun kim dünyede sabr ola yâri

Safa vü zevk olur her lahza karı

- Dünyada yoldaşı, sabır olanın, her zaman işi huzur ve sefa verir (iş rast gider).

266. Fida canum sana iy sabr eyesi

Ki sabr oldu benüm canum gıdası

- Ey sabırlı insan, canım sana feda olsun! Benim canımın gıdası, sabır oldu.

267. Kaçan kim olasın bu sabr-ile sen

Acebdür olasın sonra peşiman

- Sen, ne zaman sabrı tercih edersen, sonra nasıl pişman olursun? Bu, şaşılabilecek bir şeydir.

268. Kime sabr olsa dünyada müyesser

Ana Hak viriserdür mülk-i diger

- Kime dünyada, sabırlı olmak kolay gelirse; Hak, ona diğer mülkü (ahreti) verecektir.

269. Sabır ahvalini dinle diyeyin

Sabır al vir kamu bu dünya malın

- Sabır'ın hallerini dinle, anlatayım. Sabr'ı al, bu dünya malının hepsini ise ver (dağıt).

270. Anunçün sabrdur atayı devlet

Ki sabr eyler kamu müfsidler mat

- Onun için, Tanrı vergisi olan devlet (mutluluk), sabırdır. Sabır, bütün arabozucuları yener.

271. Sabır kandayısı aylükdür işi

Mudam azad ider yad u bilişi

- Sabır nerede ise, onun işi iyiliktir. Daima yabancıyı da tanıdığı da (kötülükten) kurtarır.

272. Sabırlu devleti dayim olısar

Nasibi sabr olanlar uluyısar

- Sabırlı olanların devleti (mutluluğu) sürekli olur. Nasibi sabır olanlar, aziz olurlar.

273. İşitdün Yusuf'ı ol çah içinde

Tururdu sabr-ile ol mah içinde

- Kuyunun içindeki, Hz. Yusuf'un (kıssasını) duydun. O ay (yüzlü), orada sabrı sayesinde dururdu.

274. Bilinmezdi ne denlüdür uzunı

Çağırır taşra çıkmaz Yusuf üni

- (Kuyunun) ne kadar derin olduğu bilinmezdi. Bağırır bile sesi dışarı çıkmazdı.

275. Yukaru bakar ol çah agzı ırak

Aşagada makamı taş u toprak

- Yukarıya bakar; fakat kuyunun ağzı uzak. Aşağıda ise makamı, taş ve toprak.

276. Niçe çağırdısa ün taşra çıkmaz

Koldı çağırmayı ayruk çağırmaz

- Ne kadar bağırdıysa, sesi dışarıya çıkmaz. Bıraktı bağırmanı, artık konuşmaz.

277. İlahi ben kulun suçu var ola

Ki bu iş ben kulun-ile yar ola

- İlahi, herhalde bir suçum vardı ki, bu iş benim başıma geldi.

278. Çü toprak bendese kanda varam ben

Sabır kılmaz-isem ne başaram ben

- Toprak bende ise (buradaysa), ben nereye varabilirim? Sabır etmezsen, ben ne başarabilirim?

279. Dir eyle gözleri yukarı bakar

Yenilmez gözyaşı sel gibi akar

- Böyle deyip gözleri yukarı bakar ve tutamadığı gözyaşları sel gibi akar.

280. O sa'atde girü ögini dirdi

Dişürdi kendüyi vü sabrı gördi

- O an, tekrar aklını toplayıp kendine geldi ve sabrı gördü.

281. İrürdi devlete ol sabr-ı âli

Ki sabr-ile hoş oldu cümle hali

- O, yüce sabrıyla, mutluluğa (devlete) kavuştu. Bütün (işleri) sabırla düzeldi.

282. Yapışdı kogaya tartdılar mı

Didi irişdi uş devlet nişanı

- Kovaya yapıştı ve onu çektiler. Devlet nişanı işte yetiştii, dedi.

283. Çü çekdiler kogayı çıkıdı taşra

Zihi devletlü kim sabrı başara

• Kovayı çektiler ve yukarı çıktı. Ne hoş devletli (bahtlı) bir kimse ki, sabrı (sayesinde) başardı.

284. Göre sabr-ile Yusuf neye irdi

Ki sabrun acısı helvaya irdi

• Görün, sabr ile Yusuf neye erdi? Sabrın acısı, helva (tatlı) oldu.

285. Sabır ıssı bilür ol neyidügin

Sa'adettü tutar sabrun dedügin

• Sabrın ne olduğunu, sabırlı olan bilir. Sabrın dediğini, saadetli kimseler tutarlar.

286. Sabır kimdeyise ol arşa süner

Ki sabr içre bulunur dürlü hüner

• Sabır kimdeyse, o arşa kadar yükselir. Sabır içinde her türlü hüner bulunur.

287. Çü her halle sana sabır gerek hoş

Sabır ider bu cümle aguyı nuş

• Her halde sana sabır gerek. Sabır bütün zehirleri bal eder.

288. Sabır gerek sana her hal içinde

Sabırsızlar kalurlar kal içinde

• Sabır gerek sana her halde. Sabırsızlar kalırlar “kal” içinde.

289. Ki her kimde olursa sabr hali

Olısar hayr-ile anun me'ali

• Her kimde sabır hali olursa (her kim sabırlı olursa), onun her işi, hayırla biter.

290. Bırak cümle işi kıl sabr u tedbir

Eren gönlinde olur sabr-ile yir

• Her işi bırak, sabırlı ve tedbirli ol! Eren (veli) gönlünde, sabırla yer edinilir.

291. Nebidür ger veli yol sabra ugrar

Eger sen de varursan sabr-ile var

- Nebi de olsa veli de olsa, yolu sabırdan geçer. Sen de o (velilik) makamına varacaksan, sabırla var.

292. Gözet sabrı ki ta sen kan bulasın

Sabır bekler-isen mercan bulasın

- Sabırlı ol ki, sen de “kan” (maden ocağı) bulasın. Sabır beklersen “mercan” bulursun.

293. Sabırsuz kişilerün dirliği ham

Ki sabr-ile eyü olur ser-encam

- Sabırsız kişilerin hayatı, hamdır (olgunlaşmamıştır). Sabır ile (her işin) sonu iyi olur.

294. Öğüt gerek-ise sabr-ile iş it

Uzayın dir-isen sabır-ile bit

- Öğüt gerek ise, sabırla iş yap. (Kötülüklerden) uzaklaşayım dersen de, sabırla yaşa!

295. Ne sarp iş olsa sabr anı bitürür

Kamu yirde sa’adetler getirür

- Ne kadar sarp (zor) iş olsa, sabır onu başarır ve her yerde saadetler verir.

296. Emanet-el-emanet koma sabrı

Bulasın sabr-ile Mi’rac u Tur’ı

- Sabr’ı, emanete sakın bırakma ki, sabırla Mi’rac ve Tur’u bulasın.

297. Sabırla vardı ol Mi’rac’a varan

Diriyiken ölür sabrı başaran

- Sabırla vardı, o Mirac’a çıkan. Diriyken ölür sabrı başaran.

298. Yunus sen sadık-isen gir sabra

Katı sabir gerek sabr-ile dura

- Yunus, sen sadık isen sabra gir. Sabırla durmak için (sabırla yaşamak için), çok sabırlı olmak gerekir.

299. Sabırda turanın buşusu kalmaz

Çü sabır oldu yavuz husı kalmaz

- Sabırlı olanın, öfkesi kalmaz. Sabırlı olduğu için, kötü huyu da kalmaz.

300. Sa’adet istersen sabrı gözin gör

Ki “va’llahü mu’inü’s-sabirin” gör

- Saadet istersen, sabrı en gerekli (önemli) şey olarak gör. “And olsun ki, Allah sabredenlerin yardımcısıdır” sözünü dinle.

301. İşitdün sabr halin ta nihayet

Dutanun canına olsun beşaret

- Sabır halini, nihayet işittin. Bunu tutanın canına müjdeler olsun!

2.1.2. Tevazu

Yunus Emre, alçakgönüllülük kısmına, onun kibirle olan savaşını anlatmakla başlamaktadır. Kibir karşısında tevazu’un ne kadar güçlü olduğunu ve kibrin onunla savaşmaya cesaret edemediğinden bahsetmektedir. Tevazu heybeti ile kibre, bir yerine bin gözüdür ve onu tek hamlede mağlup etmeyi başarır. Her ne kadar bir kişiyi övmek hem din hem de kültürümüzde çok iyi bir şey olarak görülme de, Yunus bu başlık altında geçen dizeleriyle, tevazu gibi bir haslet ve ona sahip olan kişinin övgüyü hak ettiğinden bahsetmektedir. Tevazu büyük bir madendir ve bu hasleti barındıran kişi de bu maden ocağının sahibidir. Yunus Emre son dizede kendinden bahsetmekte ve bu özelliği ne kadar taşıyabildiği sorusunu kendisine yöneltmektedir. Burada hayatına dair menkıbelerden biri olan dönemin müftüsü olduğu ve tekke-tasavvuf tarzı oluşumları küçük gördüğü akla gelmektedir. Bu sözleriyle o döneme atıfta bulunduğu ve o kibri üzerinden atıp atmadığının muhasebesini yaptığı söylenebilir.

149. İşit imdi ne dir gör akl ana

Ki alçaklık ider derdüne deva

- Şimdi işit! Akıl, ona neler söyler, dikkat et. Ona, derdine deva olarak, tevazu'yu (alçakgönüllülüğü) tavsiye eder.

150. Sözi düketmedin alçaklık irdi

Kibir gördi anı tiz girü döndi

- (Akıl), daha sözü bitirmeden, tevazu geldi. Kibir, onu görünce hemen geri döndü.

151. Kılıç tartırıp gelür yir alçagından

Kibir gördi anı kaçdı tagından

- (Tevazu), alçak yerden (ovadan), kılıcını çıkarıp çıkagelir. Kibir, bunu gördü ve dağından kaçtı.

153. Çün alçaklıg erişdi kibr erine

Bakadur bir kişi(y)i bin görine

- Kibir erine, tevazu yetiştiğinde, onlar bir kişiyi bin görmeye başladılar.

155. Gör alçaklıgı akdı ırmag oldu

Aka aka denize varmag oldu

- Tevazu'ya bak, aktı ve ırmak oldu. Aka aka da denize ulaştı.

162. Çü yüz bin çapüki alçaklıg utdı

Macalsüz berrü bahri cümle tutdı

- Yüz bin hızlı (koşan kibirli kimseyi), alçakgönüllülük (tevazu) yendi. Uçsuz bucaksız kara ve denizin hepsini kapladı.

163. Ger alçak varasın meydan senündür

Cevahir sende biter kan senündür

- Eğer alçak gönüllüysen, meydan senindir. Maden ocağı da senindir. Bütün değerli madenler de senden çıkar.

164. Aşaklıkdır yirü gögi götüren

Yidi kat yirde aşaga duran

- Yeri ve göğü taşıyan, yedi kat yerden de aşağı olan, alçakgönüllülüktür.

165. Aşaklık üzre durur yir ile gök

Ögersen cümleden alçaklığı ög

- Yer ve gök, alçakgönüllülük üzerinde durur. Öveceksen, her şeyi bırak, alçakgönüllülüğü öv.

166. Aşak varan kişi devlet iletdi

Ana kim yitiser uzadı gitdi

- Alçak gönüllü olan kişi, sadece kavuştu. Ona erenler, uzun yaşadılar (ölümsüzlüğe kavuştular).

167. Aşaklık alemün bünyadı oldı

Ki her ne var-ise ana düzildi

- Alçak gönüllülük, âlemin temeli oldu. Her şey, ona göre düzenlendi.

169. Aşaklık kana'at hoş yar oldı

Ne ister-isen anlarda var oldı

- Tevazu ile kanaat, dost oldular. Ne istersen onlarda bulunmaya başladı.

171. Akıl dapa casus haber iletdi

Gör alçaklığı girü neler itdi

- Akl'a casus haber götürdü. Tevazu'yu gör, akla neler neler etti.

177. Yunus alçaklığı yavlak begendün

Kıyas it sen seni ne kadar indün

- Yunus, alçak gönüllülüğü çok beğendin. Sen, kendini (eski halinle) karşılaştı. Ne kadar alçak gönüllü oldun?

2.1.3. Cömertlik

Yunus Emre bu bölümde cimriliğin en büyük düşmanı olan cömertlikten bahsetmekte ve onun olduğu yerde nekes olanın asla barınamayacağını vurgulamaktadır. Dünya malını amaç olarak gören kişi zamanla bütün güzellikleri

kaybederek bu duygunun esiri olur. İşte bu beyitlerde böyle bir durumda olan ve bu durumundan cömertlik sayesinde sıyrılan kişinin pişmanlığı anlatılmaktadır. Elinde avucunda olanı dağıtarak cömertliğe adım atan kişi, terk ettikleri sayesinde huzura kavuşur. Aslında bu beyitlerde “terk” sözcüğü tasavvuftaki manasıyla alınmaktadır. Dünyayı terk eden kişi için ahiret güzellikleri müjdelenir. Ancak tasavvufta bu terk halini yaşayan kişi, bir süre sonra ahiret güzelliklerini bile görmeyecek bir dereceye ulaşır. Yani onun için oradaki güzelliklere ulaşmak da amaç değildir. Çünkü onun için önemli olan sadece aşk’tır.

395. Elün ala sahavet gide bile

Göresin Hak yolın hoş tertib-ile

- Cömertlik, elinden tutsun; (yoksa) o, gidebilir. (Böylelikle) Hak yolunun düzenliliğini göresin.

396. Denince söz sahavet dahı irdi

Ataya perde olanı götürdi

- Çağrılınca cömertlik geldi ve (onun gözündeki cimrilik) perdesini kaldırdı.

397. Olok-dem cümle malın yagmalatdı

Bu dünya cifesin ardına atdı

- O anda bütün malını dağıttı. Bu dünya leşini arkasına attı.

398. O murdar çünkim andan taşra düşdi

Bahiller it gibi çep-çevr’ülüşdi

- O (mallar, zekâtını vermediği için) murdardır. Bunun için ondan ayrı düştü. Cimriler, (o mallarını dağıtınca) köpek gibi etrafında toplanarak paylaştılar.

399. Şu kişi kim bugün dünyası terkdür

Yakın bilgil anun imanı berkdür

- Bugün dünyayı terk eden (dünya nimetlerini terk eden) kişinin, imanını kuvvetlendirmesinin yakın olduğunu bil.

400. Sevemez dün(y)e(i) merdan kişiler

Baki dirlik nedür anı dilerler

- Dünyayı, er kişiler sevemez. Ebedi hayat ne ise, onu isterler.

401. Baki âlem görindi gözlerine

Oturdu aşk tözi gözlerine

- Ebedi âlem göründü gözlerine, (İlahi) aşk cevheri gözüne yerleşti.

402. Anun-çün gözleri Hakk’a açıldı

Huda’dan canına rahmet saçıldı

- Onun için gözleri Hakk’a açıldı. Huda’dan onun canına rahmet saçıldı.

403. Nesi kim var-ise terk-itdi yola

Bu yol-ile varan ma’sukı bula

- Nesi varsa, (Allah) yolunda “terk” etti. Bu yolda giden Allah’a kavuşur.

404. Kamu ilm ü amel bir terke degmez

Ki terki olmayan bir berge degmez

- Bütün ilim ve ameller bir “terk”e değmez. Terki olmayanın bir yaprak kadar değeri yoktur.

405. Veliye vü nebiye terk buyurdu

Helaldür terk ana can terkin urdu

- Veliye ve nebiye “terk” buyurdu. Ona “terk” helaldür; çünkü o, canından vazgeçti.

406. Eger izzet sevene terk muhaldür

N’ola sizmezse bunda anda kaldür

- Yüceliği (dünyevi itibarı) sevene, “terk” imkânsızdır. O, bunu sezemezse ne var? Çünkü o “kâl”dedir (lafızda kalıp tasavvufi hakikatleri kavrayamamıştır).

407. Niçe perde durur dostı görenler

Ya neye kayıka gönül virenler

- Allah’ı görenlere, (Hakk’ı örten) perde nasıl durur? Ona gönül verenler, ya neye yüz çevirsin?

408. Kayıkmaz nesneye hiç gönül eri

Kabul itmeyeler terksüz buları

- Gönül eri, hiçbir nesneye meyletmez. (Çünkü bunları “terk” olmadan (Hak yoluna) kabul etmezler.

409. Han-u-man bekleyen görmeye anı

Komayınca tamam fani cihana

- Mal mülk bekleyen, fani cihanı tamamıyla bırakmadıkça onu (Hakk'ı) göremez.

410. Eli toyup kodı sahavet ıssı

Çün öyle buyurur yolun ulusu

- Eli doydu, (dünyayı) bıraktı cömert insan. Çünkü yolun ulusu (Allah) böyle buyurdu.

411. Ki yüz bin yöğü cömert er utdı

Bu meydan öndülin ol aldı gitdi

- Yüz bin yöğü (tez, hızlı koşanı) cömert er yendi. Bu meydan (dünya) ödülünü, o alıp gitti.

412. Ki yüz bin da'vi kılan ana irmez

Anun izi tozını kimse görmez

- Yüz bin “dava” güden, ona yetişemez. (Cömert insanın) izinin tozunu kimse göremez.

413. Sahi bir kişidür uçmaga bakmaz

Ki tac u hulleye huriye akmaz

- Cömert bir kişi, cennete bakmaz (terk-i ukbâ). Tâca, cennet elbisesine ve huriye meyletmez.

414. Anı tuyanlara ne cennet ü hur

Ki terke girene ne hur ne kusur

- O’nu (Allah’ı) duyanlara, ne cennet ne huri gerekir. “Terk”e giren, ne huri ne de (cennetteki) kasırlar...

415. Anun-çün kim tecelli balkır ana

Kayıkmaz zerrece ol degme yana

- Bu sebeple, (Allah’ın) tecellisi, ona parlar (erişir). O, zerre kadar bile rastgele bir yere meyletmez.

416. Müşahede gören neye kayıksun

Ne var andan eyüye neye baksun

- İlahi cemali (güzelliği) gören, neye şüphelensin? Ondan daha iyi ne var? Başka şeye neye baksın?

417. N’ider iki cihanı dosta giden

İşkdur ser-maye gel bazar iden

- Dosta (Allah’a) giden, iki cihanı ne yapsın? Pazar yapan, gel sermaye aşktır.

418. Araz ser-maye olmaz dost katında

Edebtür varlığın Şeh hazretinde

- Allah katında “araz” (sonradan olan haller, keyfiyetler. Burada zenginlikler anlamındadır) sermaye olmaz. O’nun huzurunda, “edeb” gerekir.

419. Sahavet ider-isen ışk alasin

Tamam terk olıcak ışkda kalasin

- Cömertlik edersen, aşka ulaşırsın. Bütünüyle, her şeyi “terk” ettiğinde aşkta (baki) kalırsın.

420. Sahavet ıvazını ışk bağışlar

Bulunur ışk içinde aceb işler

- Cömertliğin karşılığını aşk verir. Aşk içinde (sayesinde) şaşılacak (derecede) işler bulunur.

421. Âşık olana ne ser-maye vü mal

Dilek iki gönül bir bu ne muhal

- Âşık olana ne sermaye ne de mal gerekir. Dilek iki, gönül ise bir; ne imkânsız bir şey! (Bir gönülde, hem maddi hem manevi arzuların gerçekleşmesi mümkün değildir).

434. Cömerdler duydu bunda ol zevali

K'olara vasıl oldu Hak visali

- Cömertler, zevalini (sonlarını) burada gördüler. Bunun için, Hakk'a kavuşmak onlara nasip oldu.

435. Sahaya sen Yunus virdün-ise erk

Eyit imdi bu yolda neyledün terk

- Yunus, cömertliğe kuvvet (önem) verdinse, bu yolda ne “terk” ettiğini şimdi söyle!

2.1.4. Doğruluk

Yunus Emre'nin neredeyse bütün beyitlerindeki hikâyelerinde geçen başkahraman akıl, bu bölümde de karşımıza çıkmaktadır. Burada gıybete karşı aklın sunduğu çare doğruluktur. Doğruluk devreye girdiği zaman gıybet türü kötü hasletler geri çekilmek zorunda kalırlar. Dinimizde de doğru sözün çok büyük önemi vardır ki İbrahim Suresi 24. ayetinde doğru söz kökü yerde sabit olan güzel bir ağaca benzetilmektedir. Yine Mehmet Akif'in dizelerinde geçen “*sözün odun gibi olsun hakikat olsun tek*” mısrası bize doğruluğun ne denli elzem olduğunu gösteren ibarelerdir. Yunus Emre'ye göre ise doğruluk, sahibini de kendisi gibi yücelten bir erdemdir. Zira doğru kişinin alacağı en büyük hediye bizzat Allah'ın sevgisidir.

535. İşi togruluga buyurdu akıl

Yöri imdi buna ta'cil yari kıl

- Akıl, ona doğruluk buyurdu. Şimdi yürü, bunu kendine acele yar et!

536. Kığırdı togruluk yarenlerini

Özüyle sapmasuz varanlarını

- Doğruluk, kendisinden başkasıyla ilgilenmeyen (doğru yoldan sapmadan giden) arkadaşlarını çağırdı.

537. Gör imdi togruluk bir neler eyler

Yıkar gaybet evin kara yir eyler

- Doğruluk, şimdi neler yapar, gör! Gıybet evini yıkıp kara yerle bir eder.

538. Togurluk cümlesinden yüksek üzer

Togurluk besleyenler arşda gezer

- Doğruluk, hepsinden yüksekte uçar. Doğruluk besleyenler arşta gezer.

539. Mahal mi arş ya ferş togrulara

Virür kendüligini şeh bulara

- Doğruların yeri ne gökyüzü ne de yeryüzüdür. Allah, bunlara kendisini verir.

540. Aşıkdur togruluğa togru canlar

Togurlığı bulur dostı sevenler

- Doğru canlar, doğruluğa âşıktırlar. Allah'ı sevenler doğruluğu bulurlar.

541. Sadıkdur togrulukda eyü kişi

Togurluk eyü ider yavuz işi

- İyi kişi, doğruluğa sadıktır (içten bağlıdır). Doğruluk, kötü işi iyi yapar.

542. Ögüdi cümle togrulukdan alur

Togurluk dirliği ebedi kalur

- Ögüdü hep doğruluktan alır. Doğruluk dirliği (hayatı) ebedi kalır.

543. Fidi canum sana ey togru varan

Müşahede bulur anı başaran

- Bunu başaran, İlahi güzelliği görür. Ey doğrulukta olan insan, canım sana feda olsun!

544. Ezel-ebed ne ola togrulara

Zahir-batın hicab olmaz bulara

- Doğrular için, ezel ve ebedin önemi yoktur. Zahir (dış) ve batın (iç, hakikat) bunlar için örtülü değildir.

545. İki ‘âlem bir oddur bir nazarda

Ki birdür togruya imruz u ferda

- Bir bakışta iki âlem de bir ateştir. Doğru kimseye bugün de yarın da birdir.

546. Ki togru halini yarına koymaz

Bugün yarın demek ol hale uymaz

- Doğru, işini yarına bırakmaz. Bugün yarın demek o hale uymaz.

547. Neyise zahirün batının oldur

Neyise endişen ol yana yoldur

- Dışı ne ise içi de öyledir. Düşüncen ne ise, yolun da o taraftadır.

548. Kamuya togru dersin togruyısan

Bulınmaz togruluk sen egriyisen

- Sen doğruysan herkese doğru dersin. Sen, eğri isen (yanlış yolda isen) doğruluk bulunmaz.

553. Togurluk hil’atin ol vakt gayesin

Has u ‘am harcıya togru deyesin

- Doğruluk elbisesini o vakit giyesin ve aydına, halka, herkese doğruluk tavsiye edesin.

554. Togurluk göstere göz bakışına

Ki senden cümle yavuz iş taşına

- Göz, bakışına doğruluk göstere. (Böylece) bütün kötü işler senden uzaklaşsın.

555. Çıragı yakıcak karanı kaçır

Özi göyner bize nur babın açar

- Doğruluk çırasını (meşalesini) yakınca, karanlık kaçır. Kendisi yanar, bize nur kapısını açar.

556. Söze tarih yidi yüz yidiyidi

Yunus canı bu yolda fidiyidi

- Tarih, lâfzen yedi yüz yedi idi. Yunus'un canı da bu yolda feda idi.

557. Çırag yandı delil togru bulundı

Ev aydın oldu vü uğrı yolundı

- Mum (meşale) yandı, doğruluk delili bulundu. Ev aydınlandı ve hırsız kovuldu.

558. Çırag didüğüm iman nurı mutlak

İmanluya didarın gösterür Hak

- Mum dediğim, şüphesiz iman nurudur. İmanıyla, Allah cemalini gösterir.

2.1.5. Tevekkül ve Kanaatkâr Olmak

Bu bölümde Yunus Emre, kanaat ve tamah arasında bir savaş ortamı canlandırır ve bu savaş esnasında/sonrasında olanları risalesinde paylaşır. Tamahın bulunduğu ortamda toplumun (gönlün) rahatsız olduğunu ve kanaatten yardım istediğini anlatır. Sonrasında bu iki duygu arasında yoğun bir savaş başlar. Galibiyet kanaatindir. Bu galibiyetle toplum rahat bir nefes alır ve sonrasında huzurlu bir ortam oluşur.

56. Kana'at fakr-ile uş gele şimdi

Bakadur düşmene gör n'ide şimdi

- “Kanaat, fakr ile işte şimdi gelir. Bak, düşman şimdi ne yapabilecek dikkat et!”

57. Çağırdı muştıcı geldi kana'at

Harir tonlar geyer biner Burag at

- Haberci, onu çağırđı ve kanaat geldi. O, ipek elbiseler giyer ve Burak ata biner.

58. Âlemleri yeşil bulındı çıkdı

Kimesne eslemez yavlak ınıkdı

- (Onlar) yeşil âlemleriyle, ortaya çıktılar. (Akl'a karşı) çok itaatkârdılar, başka kimseyi dinlemezler.

Burada kanaat ve tamah arasındaki mücadeleyi savaş cümleleriyle tasvir etmeye çalışmaktadır:

59. Çavuşlar yögşürür sağda vü solda

Griv ü zemzemedür degme yolda

- Çavuşlar sağda ve solda koşuşurlar. Her taraf bağırsılar ve feryatlarla dolar.

60. Anı gördü kaçır nefis haşaratı

Gör imdi nitedür Halik sıfatı

- Onu görünce, Nefsin askerleri kaçarlar. Şimdi gör Yaratıcı'nın sıfatı nasıldır.

61. Sınıkdı cümlesi girü kayıkma

Döker oğlın kızın ardına bakmaz

- Hepsi öldürüldü, artık geri gelmezler. Oğlunu, kızını bırakıp ardına bile bakmazlar.

62. Bunaldı cümlesi turmadı kaçır

Kılıç lazım degül iş oldu naçar

- Hepsi bunaldı, durmayıp kaçarlar. Kılıca gerek kalmadı; (çünkü) çaresiz kaldılar.

63. Kılıçlar kanludur erleri gazi

Uçar kuşlar gibi atları tazi

- Onların kılıçları, kanlı; erleri, gazi; atları, uçan kuşlar gibi hızlıdır.

64. Tama'dan kurtarurlar il ü şehri

Sıdılar leşkerin cebri vü kahri

- Tamadan bütün ülkeyi (gönlü) kurtarırlar ve onun askerlerini zorla öldürürler.

65. İderler hay u hu nefrin ü efgan

Muhaldür kimse andan kurtara can

- Bağırıp, çağırıp beddua ve feryat ederler. Orada bir kimsenin canını kurtarması mümkün değildir.

66. Sıyup çerisin iline akarlar

Kovup oğlın kızın şehri yakarlar

- Askerlerini öldürüp şehre girerler. Oğlunu, kızını yakıp şehre girerler.

67. Gazadan geldi şeh tahtın'oturdı

Sipahiler kamu tapuya turdı

- Padişah (Kanaat), gazadan geldi ve tahtına oturdu. Askerlerinin hepsi, gelip huzura el bağladılar.

68. Kamu şehir ü kamu il rahat oldu

Nereye varsan pür-mimet oldu

- Bütün ülke, huzura kavuştu. Nereye varsan (her yer) nimetlerle doldu.

69. Görinmez oldu ol kızlık u afet

Matırbazlar olurlar cümlesi mat

- Kıtık ve afet, (orada) görünmez oldu. "Matırbaz"ların (stokçu, karaborsacı) hepsi kaybettiler.

Aşağıdaki beyitlerde kanaat ve tamah arasındaki savaş sonunda gelişen olaylardan bahsedilmektedir:

70. Harifler cümlesi taate meşgul

Olupdur cümlesi sultanına kul

- (Artık orada), insanların hepsi, Allah’a kul olup ibadetle meşgul olmaktadırlar.

71. Oturur cümlesi han meclisinde

Ferahlar u kadehler ellerinde

- Onların hepsi, han meclisinde (Allah meclisinde) otururlar. Ellerindeki (İlahi aşk) kadehleriyle, sevinç içindedirler.

72. Feragat oldu bunlar hoş geçerler

Sürer saki şarab dün gün içerler

- Bunlar (tama’dan), vazgeçince huzura kavuştular. Sakinin (mürşid-i kâmilin) sunduğu şarabı gece gündüz içerler.

73. Ferah oldu bular kayguları yok

Eginleri bütün karınları tok

- Bunlar ferahladı artık kayguları kalmadı. (Onarın) sırtları pek, karınları toktur.

74. N’idem demek ırag oldu bulardan

Ki ömr ü rızka ol durur payandan

- Ne yapacağım demek (çaresizlik), bunlardan uzak oldu. Çünkü ömür ve rızıklarına destek, O’dur (Allah’tır).

2.1.6. Sevgi ve Saygı

Bu bölümde insanın aslında sevdiği şeylere bakarak nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu anlayabileceğimiz sonucuna varılabilir. Çünkü “kişi neyi severse aslında odur” denilerek, sevdiğimiz şeylere dikkat etmemiz gerektiği vurgulanmaktadır. Bu dizeler bize; “*kişi sevdiği ile beraberdir*”⁸⁴ hadisini de hatırlatmaktadır.

34. Neyi sever-isen imanun oldur

Nice sevmeyesin sultanını oldır

- Neyi seversen imanın odur. Nasıl sevmezsin, sultanın odur (sana hükmeden odur).

⁸⁴ Buhârî, Edeb, 96.; Müslim, Birr, 165.

35. Sevindür bil seni senden ileden

Ne sever-isen ol yanaya yiden

- Seni, senden (gönlünden) uzaklaştıran, nereye dersen o tarafa çeken, senin sevgindir (sevdiğin şeydir), bunu bil!

36. Ki sevdüğünden öte menzılün yok

Asıl ma'ni budur söz kelecı çok

- Sevdüğünden öte, varacak yerin yoktur. Asıl “ma’na” budur; (daha fazla) söze gerek yoktur.

37. Bu yolda ma'ni sığmaz ma'ni gerek

Neyi kim severisen anı gerek

- Neyi seversen ona (kavuşmak) gerekir. Bu yolda, “dava”nın (benlik iddiasının) yeri yoktur. Burada “ma’na” gereklidir.

2.2. Olumsuz Ahlâkî Değerler

2.2.1. Tamahkâr ve Kindâr Olmak

Tamah duygusuna esir olmuş ve ondan kurtulamayan kişinin hali anlatılmakta ve açgözlülüğü/açgözlüleri, “dünyayı yese de doymaz” şeklinde tasvir etmektedir. Tamah gibi bir derde müptela olmuş bir kişinin akıldan yardım istemesiyle konu ile ilgili beyitler başlar. Açgözlülüğe bulaşan bu kişi onun hapsinden kurtulmadığını ve kurtulmanın ne denli zor olduğunu anlatır. Ona meyleden herkesi hapse atarak ayağına demir bağlar. Aslında mecazen kullanılan bu ifadeler açgözlülük gibi kötü bir hasletin insanı manen nasıl esir aldığını ve istese de bu esaretten kurtulamadığını çok güzel bir şekilde tasvir etmektedir. Tamah duygusuna esir olan kişi nefsinin kölesi demektir. Ve bu kişiler ancak cehenneme girdiklerinde ne denli kötü bir haslete sahip olduklarını anlayabilirler.

31. Ulu ogı tama eyü iş etmez

Cihan mülkü anun olursa yitmez

- Büyük oğlu tama (açgözlülük), iyi bir iş yapmaz. Dünya mülkü onun olsa yine doymaz.

32. Bin er tonlu tururlar kapusunda

Esir itmiş cihanı tapusunda

- Onun kapısında, hazır olarak bin tane er bekler. O, kendisine dünyayı esir etmiştir.

33. Sever dünyayı çün oldur imanı

Susuzdur dünyeye kanmaz revanı

- O, dünyayı (dünyevi olanları) sever; çünkü imanı odur. Susuzdur, dünyayı (içse) ruhu (canı) kanmaz!

43. Tama kervanıyla yoldan azdum

Sana geldüm çün öğüm sende sezdüm

- Tama (açgözlülük) kervanıyla yoldan çıktım. Sonunda, çarenin sende olduğunu anladım ve sana geldim.

45. Tama hasbine düşdüm çıkamazın

Katı berkdür divarı yıkmazın

- Tama hapsine düştüm, çıkamam. Duvarı çok sağlamdır, yıkamam.

46. Key erenler durur zindanı bekler

Bahadurlar demür yürekli erler

- Zindanı bekleyen, demir yürekli, bahadır birçok erdir.

47. Bin er tonlu durur tama çerisi

Mübarizdür bahadur her birisi

- Bin tane Tama askeri, hazır olarak beklerler. Onların her biri yiğit, savaşçı kimselerdir.

48. Ele gireni zindana ururlar

Ayagına da debür buyururlar

- (Onlar) yakaladıklarını zindana atıp, ayaklarına da demir bağlarlar.

49. Su'al itdüm bulara ne kişisiz

Ulunuz kim durur kimün işisiz

- Bunlara sordum: “Nasıl insansınız? Önderiniz kimdir? Kimin arkadaşısınız?”

50. Didiler kamusı nefs kullarıdır

Kamusının tama ulularıdır

- Hepsi, “nefs”in kulları olduklarını, büyüklerinin de Tama olduğunu, söylediler.

51. Tamadarun yiri tamuda olur

Kaçan tamud’olan asude olur

- Tama ehlinin (açgözlü insanların) yeri cehennemdir. Ne zaman cehenneme girerlerse, o zaman asude olurlar.

52. Yolum aldı benüm aldadı tutdı

Bugün-yarın ile ömrüm düketdi

- (Tama) yolumu keserek, beni aldattı. Bugün yarın derken ömrümü tüketti.

2.2.2. Kibirli Olmak

“*Hakikat insanın gönlündedir*” der Yunus Emre. Ancak kibir belasına bulaşan kişi bu hakikati göremez. Çünkü ondan başka hakikat yoktur. Kibir Kur’an’da birçok yerde şeytanın hasletlerinden biri olarak geçmektedir. Hatta şeytanı Allah’ın huzurundan uzaklaştıran da yine bu özelliğidir. Dolayısıyla kibir nasıl ki şeytanı huzurdan uzaklaştırmışsa, bu duyguya sahip kişide de aynı uzaklığa sebep olacaktır. Kibir sahibi kişi, kendisini olduğundan çok farklı görür. Âmiyane tabirle “kendini dev aynasında görür”. Aslında iman eden kişi aczinin farkında olur. Kul olduğunun ve Necip Fazıl’ın deyimiyle en büyük hürriyetin Allah’a esir olmak olduğunun farkına varır.

86. Akıl dir casusa yort imdi girü

Kana’ata haber benden degirü

- Akıl, habercisine: “şimdi tekrar git ve Kanaat’e benden haber götür” der.

87. Di otursun ki tac u taht anundur

İlahi devlet- ile baht anundur

- Söyle: “Otursun, taht ve taç onundur. İlahi devlet ve baht da onundur.

88. Nice tura harami tag başında

Girür bir gün ele yol savaşında

- “Harami, dağ başında ne zamana kadar durabilir? O, bir gün (mutlaka) yol savaşında ele geçer.

89. Kibir dirler ana bilürler anı

Ana uyan imansuz vire canı

- Onu herkes bilir. Ona kibir derler. (Kibre) uyanlar, canını imansız vereceklerdir.

90. Özinden gayrı kimseyi beğenmez

Yüce yirde turur aşaga inmez

- Kendinden başka kimseyi beğenmez; yükseklerde durur, hiç aşağı inmez.

91. Nice tahta binenler yire düşdi

Nice benin diyene sinek üşdi

- Nice tahta çıkanlar yere düşüp tahtından oldu. Nice benlik davasında bulunanlar da (Nemrut gibi) sineğe yenildi.

92. Sana ugratma kibrün endişesin

Uyarsan kibre ıraga düşesin

- Kibir düşüncesini yanına yaklaştırma. Kibre uyarsan, (Allah’tan) uzak düşersin.

93. Irak düşenlerün imanı yokdur

Ki zira suretinde canı yokdur

- (Allah'tan) uzaklaşanların imanı yoktur. Zaten onların vücutlarında da canları yoktur.

94. Gerek canlu kişicanın sakına

Ki taksir itmeye kendü hakına

- Can sahibi olan kişi, kendi kendine kusur etmemek için, canını korumalıdır.

95. Tekebbür eyleme kim sevrikesin

Sevürkmişler yolına birikesin

- Kibirlenme ki varlıktan vazgeç. Varlıktan vazgeçenlerin (benliğini öldürenlerin) yolunda toplanasın.

96. Kapu gözet kapu ko dip gözetme

Ki devlet kapudadır koma gitme

- Kapıyı gözet (mütevazı ol) dibi (yüksekleri, başköşeyi) gözetmeyi bırak. Ebedi mutluluk, kapıdadır, onu bırakıp gitme!

97. Dilersen devleti kapuda turgıl

Umarsan hil'atı tapuda turgıl

- Devleti (ebedi mutluluğu) istiyorsan kapıda dur. Hil'atı (padişah veya vezir tarafından giydirilen elbise) istiyorsan, huzurda dur.

98. Beğenme gel seni ırak düşesin

Kalup dermande ucb-ile kalasın

- Gel, kendini beğenme! (Yoksa Allah'tan) uzak düşersin. Acze düşer, kendini beğenmişliğiyle kalırsın.

99. Tekebbür sözi her nireye vara

İşiden la'net okur ol habere

- Kibirlenen insanın sözü, nereye giderse gitsin; işitenler, o söze lanet okur.

100. Sakıngıl olmagıl kibr-ile yoldaş

Kibir kandayısı anunla savaş

- Sakın, Kibir ile yoldaş olma. Kibir, neredeyse onunla savaş.

101. Kıgıl kibri vefa sana ne kıla

Vay ol gün kim suret nakşı yıkıla

- Kibr'i bırak, sana o vefa eder mi? Sûret nakşı yıkıldığı gün (vücudun toprak olduğu zaman) vay haline!

102. Sûret yıkılmadan kibri yıkagör

Bu düşvarlık makamından çıkagör

- Vücudun yok olmadan, Kibr'i öldürmelisin. Bu zorluk makamından (kötülüğün içinden) hemen çıkmalısın.

103. Dene kibr ıssını hiç rahatı yok

Nireye varur-ise zahmeti çok

- Kibirli kimseye dikkat et; onun için hiç rahat (huzuru) yoktur. Nereye giderse gitsin, derdi çoktur.

104. Hakka giden yolu gönli içinde

Göremez ol anı yaddur ilinde

- Hakk'a giden yol, gönlündedir (fakat kibirli kimse) onu göremez. Çünkü o kendi ülkesinde (kendi kendisine) yabancısıdır.

105. Onat gör Hak yolu gönlünde sırdur

Bu cümle haslar gönülde birdür

- Dosdoğru (layıkıyla) bak, Hak yolu gönlünde bir sırdır. Bu bütün hassalar (keyfiyetler), gönülde birdir.

106. Şular kim ol gönülde taşra kala

Nasibin aldurur ayruk ne ala

- Gönünden uzaklaşanlar, nasiplerini kaptırırlar. Kendilerine yabancı olanlar, ne kazanabilirler?

107. Gönül eri bilür gönül haberin

Kamu gönüllerin içinde varın

- Gönül eri, gönlünün sesini ve bütün gönüllerin içinde olanları bilir.

108. Diriga cümle ömrün hayfa vardı

Tekebbürlük seni yolda ayırdı

- Yazık, bütün ömrün boşa geçti! Kibirlenmek seni yoldan çıkardı.

109. Tekebbür nedür ana uyasın sen

Ümidün yok mı Hakk'ı tuyasın sen

- Kibir nedir ki, sen ona uyarsın. Hakk'ın sesini duymaktan ümidin yok mudur?

110. Hemişe bakuban seni görürsün

Görüp kendözünü magrur olursun

- Her zaman bakıp kendini görürsün. Kendi kendine bakıp mağrur olursun.

111. Nice turmak bu ham endişelerde

Ölürsün tevbesüz bu pişerde

- Bu boş düşüncelerinde, ne zamana kadar duracaksın? Bu alışkanlıklarınla tevbe edemeden, ölmektesin.

112. Tekebbür kişinin fayidesi yok

Komazsa kibri peşman olırsar çok

- Kibirlenmekten, insana bir fayda yoktur. Kibri bırakmazsa, o çok pişman olacaktır.

113. Hüner gözle hüner ere iresin

Er-ile varasın dostı göresin

- Hüner (gönül) gözüyle, hünerli ere (irfan sahibi m r  id-i k mile) varıp Dost'un (Allah'ın) cemalini g r.

114. Tekebbür kişiler ere eremez

 zin n d  meni durur göremez

- Kibirli kimseler, ere (m r  id-i k mile) ula amazlar. O, kendisinin düşmanıdır; fakat bunu göremez.

115.    senin d  men n dostun kim ola

Ki yavuz hu durur sana havale

- Sen, kendine düşman olursan, dostun kim olur? Sana havale edilen ne kötü bir huydur!

116. Nerede sığınasın sen bu huyla

Gönülde dirliɡ nden ne yuyıla

- Sen, bu huyunla nereye sığınacaksın? Bu şekilde, gönlünden hangi kötülük temizlenecek?

117. Niçe bu dirliğe yolda  olasın

Niçe gelüp ilerü ba  olasın

- Ne zamana kadar, bu ya ayı ına yolda  olacaksın? (Bu şekilde) nasıl gelip ba  olacaksın?

118. Bu hal ile kılınç yok hiç arada

Aceb sana kılincun kimyarada

- Bu şekilde bir huy, hiç kimsede yok. Acaba senin bu huyunu kim yarattı? (Senin bu huyun kimden geldi?)

119. Gerek sen bilesin d  men kim-ise

Senün devlet ne pe man kim-ise

- Senin, sana düşman olanı ve (ebedi) mutluluğa kavu manı istemeyeni, bilmen gerekir.

120. Uyanıkluk degül yolda gafillik

Uzatma ko sagıncı bunca yıllık

- Bu yolda gaflet, uyanıklık (akıllılık) değildir. (Daha fazla) uzatma, bunca yıllık heveslerini bırak.

121. Diriga kibr işin yavlak gözetdün

Gönüllerden seni sen taşra atdun

- Yazık, kibirlilik işin çok devam ettirdin. Sen, kendini gönüllerden dışarıya attın.

122. Girü git itmedün gönül bazarın

Can-ile dinlemedün dost haberin

- Gönül pazarını (alışverişini) yapmadın. Dost (Allah) sözünü, candan dinlemedin. (Artık) geri dön!

123. Niçe bir niçe bir dünya işinde

Ki bir dem olmadun dünya işi

- Bu dünya işlerine ne zamana kadar koşacaksın? Bir an bile dünya işinden ayrılmadın.

124. Koya dünyayı kovma yitemezsin

Ece bağladı yolu ötemezsin

- Dünyayı bırak, (peşinden) koşma, yetişemezsin! Ecel yolu bağladı, öteye geçemezsin.

125. Bu beş günlük ömür bu harca yitmez

Sagır mı kulağın niçün işitmez

- Bu beş günlük ömür, bu arzulara yetmez. Kulağın sağır mı, niçin duymazsın.

126. Kibir geldi seni bulatdı gitdi

Ecel atı segirdür irdi yitdi

- Kibir geldi, seni kinlendirdi gitti. Ecel atı (ölüm) koşturmakta, (neredeyse sana) yetişti.

127. Diriga sen seni hiç bilimedün

Nice kulsın ki kullık kılamadun

- Yazık, sen kendini tanıyamadın! Nasıl bir kulsun ki hiç kulluk edemedin.

128. Eger sen kul-isen pes kanı begün

Niçe bir niçe bir sinün dilegün

- Senin pek çok dileğin vardır. Eğer sen kulsan ki kulsun, senin beyin (Allah'ın) nerede? Bunları kim yerine getirecek?

129. Ne ussun var ne hod bellü delüsin

Ne bunda diri ne sinde ölüsin

- Ne aklın var, ne deli olduğun belli. Ne dünyada canlısın, ne de mezarda ölüsün.

130. Bu hal-ile kalursan bi-çaresin

İçün şirk-ile tolmuş şur u şersin

- Bu halde kalırsan çaresizsin. İçin, Allah'a ortak koşmakla dolu. Kavgacı ve kötüsün.

131. Gümanun yagımissa inanaydun

Bu gaflet uykusundan uyanaydun

- Şüpheden yoksa, inanıp bu gaflet uykusundan uyanaydın.

132. Niçe kibr ü heva uşada seni

Ölüm evreni bir gün yuda seni

- Kibir ve heves (açgözlülük), seni daha ne kadar mahv edecek? Bu ölüm ejderhası, bir gün seni de yutacaktır.

133. Heva vü kibr-ile ne başarasın

Ecel eli uzun kanda varasın

- Heves (tama, açgözlülük) ve kibirle, ne elde edebilirsin? Ecelin eli uzun, nereye kaçacaksın?

134. Tekzası zamanun bir gün ire

Ecel hırmenlerini yile vire

- Hayatın gereği bir gün gelir, ecel, harmanlarını (kazandıklarını) yele verir.

135. Yetişmedin sana va'de gözün aç

Heva vü kibr yolından beri kaç

- Sana verilen ömür bitmeden gözünü aç. Heves ve kibir yolundan artık vazgeç!

136. Beş on gün ömr için girü kayıkma

Bu fani dünyanın nakşına bakma

- Beş on günlük ömür için, artık endişe etme. Bu geçici dünyanın güzelliklerine aldanma.

137. Senün bigi bini aldadı dünya

İnanmaz göre kim(i) tutdı bünye

- Bu dünya, senin gibi binlerce insanı aldattı. İnanmayanlar, bu bedenin kimi tutabildiğini (yaşatabildiğini) görsün.

138. Katı çabük oynagıl utılmayasın

Hevaya kibre sen tutılmayasın

- Çok çabuk oyna ki yenilmeyesin. Heves ve kibre kapılmayasın.

139. Katı dutdun ko kibri ilden öndin

İşitmedün tevazu ne didüğün

- Kibre çok sıkı bağlandın. Onu elden önce bırak. Tevazu'nun (alçak gönüllülüğün) ne dediğini duymadın mı?

140. Tekebbürler yiri siccîn içinde

Anun-çün k'olmadılar din içinde

- Kibirlilerin yeri,(cehennemdeki) Siccîn vadisindedir. Onun için, hiçbir zaman din içinde olmadılar (dinin emirlerine uymadılar).

141. Ki din dutanlarun siccîn nesidür

Ya kibr ü kin olıcak din nesidür.

- Dine uyanlar için, Siccîn nedir? Ya da kibir ve kin olunca, orada dinin ne işi var?

142. İnanmazsan bana halün göresin

Çü ömri kibr-ile yile viresin

- Bana inanmazsan, halini göreceksin. Çünkü ömrünü, kibirle yele vereceksin (harcayacaksın).

143. Yöri imdi meded iste akıldan

Esir olmuş kişisin niçe yıldan

- Şimdi, yürü Akıl'dan yardım iste. Yıllardır, kibre esir olmuş kişisin.

146. Gelür'akl önine şermende olmuş

Ki kaygu yaşayıla gözi tolmuş

- (Kibir), utangaç, kaygı yaşlarıyla gözleri dolu bir halde, Akl'ın önüne gelir.

147. Selam virmeklige ögin diremez

Oda köze tüşüp yolın göremez

- (O), selam vermek için (bile) aklını toplayamaz. Ateşe, köze düşüp yolunu göremez.

148. Delim geçdi zeman derdi yirinde

Geçürdi ömrini nefis bazarında

- Çok zaman geçti; fakat derdi hep yerinde kaldı. O, ömrünü nefsinin arzuları peşinde koşturmakla geçirdi.

150. Sözi düketmedin alçaklık irdi

Kibir gördi anı tiz girü döndi

• (Akıl), daha sözü bitirmeden, Tevazu geldi. Kibir, onu görünce hemen geri döndü.

151. Kılıç tartırıp gelür yir alçagından

Kibir gördi anı kaçdı tagından

• (Tevazu), alçak yerden (ovadan), kılıcını çıkarıp çıkagelir. Kibir, bunu gördü ve dağından kaçtı.

153. Çün alçaklığ erişdi kibr erine

Bakadur bir kişi(y)i bin görine

• Kibir erine, Tevazu yetiştiğinde, onlar bir kişiyi bin görmeye başladılar.

154. Tekebbür asidür işe sataşdı

Tutup tag başını kışa sataşdı

• Kibir, asidir, o (beklemediği) bir işle karşılaştı. Dağ başını tutup kışa sataştı.

168. Kibir aldı eri görünmez oldu

Dahı yüksek yire binemez oldu

• Kibir, erlerini toplayıp ortadan kayboldu. Artık o, yüksek yerlere çıkamaz oldu.

172. Ne assı eyledi gör ahı kibir

Diri kalmadı bin arada biri

• Ey dost, kibri ona ne fayda sağladı? İşte gör! Bin tanesinden, bir tane (eri bile) sağ kalmadı.

176. Bilüni gel unut sen usluyisen

Sa'adet gösterene huhuluyisen

• Senin aklın varsa ve (ebedi) saadet göstereni istiyorsan, gel bilgini (bildiklerini yani kibri) unut.

330. Togurlık besleyene buhl irmez

Hased hod kibrdür hiç anı görmez

- Doğruluk besleyene, cimrilik gelmez. Hasetlik ve bilhassa kibir, artık onu hiç görmez.

2.2.3. Öfke

Her insan öfkeden, öfkenin vermiş olduğu zararlardan dem vurur yeri geldikçe. Ancak ne kadarı öfke halinde sakin kalmayı başarır bu da tartışmaya açık bir konudur. Öyle ki geçmişten günümüze bu his, başa bela olarak görülmüş, atasözlerine bile “keskin sirke küpüne zarar” tarzı mecazi sözlerle konu olmuştur. Öfke anında yapılacak olan her yanlış davranış sonradan meydana gelecek pişmanlıkların habercisi olacaktır. Öfke esnasında meydana gelen yanlış tavırlar, sonrasında hem ferdin huzurunu hem de etrafındaki kişilerin huzurunu bozacaktır. Öfke anında kendine hâkim olmayı öğrenemeyen kişi ise etrafındaki insanları zamanla kaybederek yalnızlaşacaktır. Bu da bir fert için başa gelebilecek en kötü durumlardan birisidir. Çünkü insan, sosyal bir varlıktır. Her ne kadar ara sıra yalnız kalmak, âmiyane tabirle kafa dinlemek iyi bir şey olsa da bu durum uzadığında insanları asosyal bir yapıya iter ve bu da kişide belki de geri dönülmez psikolojik rahatsızlıklara yol açar. Ancak bu öfke anında insan, öfkeye sebep olan durumu sabırla karşılar, o zaman Yunus Emre’nin de değindiği gibi İbrahim b. Ethem misali sabırla yükselme yolunu tutmuş olur. Eğer kişi, öfkeyi sabırla izâle etmeyi başarır, zamanla çoğu duruma öfkelenmemeyi öğrenecek; yine bu kişi, hem kendisini öfkeye esir olmaktan kurtaracak hem de etrafındakileri öfke oklarından koruyarak kırmayacaktır. Böylelikle birey kendisi ve etrafındakiler için huzurlu bir ortam oluşturacaktır.

182. Benüm ileyüme kim katlanısar

Ki hışmumdan deniz o da yanısar

- “Benim karşımda kim durabilir? Hışmımdan deniz bile tutuşur.”

183. Nereye kim varam başlar kesilür

Kime buşar-isem olokdem ölür

- “Nereye varsam, (orada) başlar kesilir. Kime öfkelensem, o anda ölür.”

184. Kim ola bencileyin cana kıyar
Meger kim ben olam merdane kıyar

• “Benim gibi cana kıyan (başka) kim olabilir? Ancak benim gibi olurlarsa, yiğitlere kıyabilirler.”

185. Yaradılmış bana karşı turamaz
Benümle bir nefes hem-dem olamaz

• “Yaratılmışlar, bana karşı duramazlar. Benimle, bir an bile birlikte olamazlar.”

186. Hünürüme benüm kim birikiser
Yahod ecel evine kim giriser

• “Benim hünürime kim sahip olabilir veya ecel evine kim girebilir?”

187. Felek benüm işüm başaramıya
Melek benüm yolumı varımaya

• “Felek, benim yaptığımı yapamaz. Melek, benim yoluma gelemmez.”

188. Gözüme yüz bin er zerre görünmez
Hezar arslan bana bere görünmez

• Yüz bin er, benim gözüme zerre kadar görünmez. Bir tane aslan da, benim için bir kuzu bile görünmez.

189. Buşu dirler bana key bahaduram
Düzenlik bozmaga her (dem) kaduram

• “Öfke” derler bana, pek kahramanım! Düzenliği bozmaya, her an hazırım.”

190. Nereye kim varam ot bitmez anda
Çü nakt oldu kime derd yitmez anda

• “Nereye varsam, orada ot (bile) bitmez. Orada herkese yetecek hazır dert vardır.”

191. İşidenler benüm kaçır sözümünden
Ki ben de korkara muş kendüzümünden

- “İşitenler, benim sözümünden kaçarlardı. Ben bile kendimden korkardım.”

192. Sakın bana uyup sen gafıl olma

Benüm sözüm tutup imansız ölme

- “Sakın, sen bana uyup gafıl olma! Benim sözümü tutup imansız ölme.”

193. Dek ayruga degül benüm kılınncum

Beni dahı dutar benüm kılincum

- “Benim davranışlarım (huyum) sadece başkalarına değil, bana bile zarar verir.”

194. Buşu kimdeyise imanı gider

İman gerek-ise varını gider

- Öfke kimdeyse onun imanı gider. Eğer iman gerekse, varlığını (benliğini) yok et.

195. Buşu gelincegiz iman ne olur

Oda düşer yanar ya can ne olur

- Öfke gelince iman ne olur? Ateşe düşer yanar; o zaman cana ne olur (can da kaybolup gider).

196. Buşu işi heman küfr ü dalaldur

Ne’üzü bi’llah ol ayruksı haldür

- Öfke’nin işi, daima küfür ve sapıklıktır. Allah korusun, bu çok farklı (kötü) bir haldir!

197. Sakıngıl buşudan ki gizlidür ol

Nerede sizmesen anda urur yol

- Öfke’den sakın, çünkü o gizlidir. Hiç fark edemeyeceğin bir yer ve zamanda ortaya çıkar.

198. Göresin bir kişi sakın suretde

Ne bilür kimse anı ne sıfatda

• Sakin durumda (kendi halinde) bir kişi görürsün. Kimse onun nasıl olduğunu (özelliklerini) bilemez.

199. Boyunda taylasan elinde asa

Çöpi depretmeye yir şöyle basa

• Boynuna sarkan sarığı ve elinde asasıyla, yere öyle (dikkatli) basar ki, çöpi bile incitmemeye çalışır.

200. Göresin ansuzun ol çıkagelür

Üzüp tesbih imame yıkagelür

• Görürsün, o (akıl) ansızın çıkagelir. Tesbihi koparıp sarığını yıkagelir (çıkarıp gelir).

201. Uşatdı asayı kopdı dıraka

Yüzi kalmadı hiç kimseye beka

• Asasını kırdı ve gürültü koptu. Kimseye bakacak yüzü kalmadı.

202. Su'al itdüm sufi bu nice haldür

Senün gibi kişiden bu muhaldür

• “Sufi, bu nasıl haldir? Senin gibi birinden bunlar beklenmez” dedim.

203. Özü gösterdi kim ben bir kişiyem

Fülan dirler bana fülan işiyem

• Özü gösterdi (özüünü söyledi) ve “ben bir insanım ki, bana filan derler, ben filanın eşiyim”.

204. Bilürem anı eyü adı yokdur

Ki şarda hiç anun irşadı yoktur

• “Onu (öfkeyi) bilirim, iyi adı yoktur. Şehirde onun hiç doğru yolu gösterdiği görülmemiştir”.

205. Benüm gibi kişiye ‘izzet itmez

Cevab virür bana ögüt işitmez

- Benim gibi bir insana saygısı yoktur. Bana cevap verir (karşı gelir), öğüt dinlemez.

206. Asana urdum (ol) yakamı dutdı

Bana karşı turur Hakk'ı unuttı

- Onu, asa ile vurdum (uyardım); fakat o benim yakama yapıştı. Bana karşı gelip Hakk'ı unuttu.

207. Ni'deyim buşu tutup almış anı

Ki mahkûm eylemiş buşu divanı

- Ne yapayım, onu öfke tutup almış (her yanını öfke sarmış). Öfke divanı, onu mahkûm etmiş.

208. Özini izlemez ayrugı sınar

Ki dogru kim var-ie anı kınar

- Kendisine bakmaz, başkalarını sınar (çekiştirir). Kim doğru ise, onu kınar.

209. Sakın hazır durur dayim buşudan

Ki dost esrük-idün buşu unudan

- Sakın, öfkeye karşı daima hazırlıklı ol! Sen öfkeyi unutan bir dost (Allah) sarhoşu idin.

211. Arı dirlik gerek dost ileyinde

Buguz buşu n'olur ma'suk yolında

- Dost'un (Allah'ın) katında, temiz bir hayat (temiz bir gönül) gerekir. Allah yolunda öfke olur mu?

214. Gafil olma evine ugrı gele

Katı uyur-isen divar dele

- Gafil olma, evine hırsız (öfke) gelir. Çok dalgın uyursan duvarı (bile) deler.

215. Ev ıssı uykuda ugrı kıvanur

Tutar ta'cil işin uyana sanur

- Ev sahibi uykuda olduğunda, hırsız (öfke) sevinir. Onun uyanacağını sanarak işini çabuk bitirir.

216. Nice geldiyse uyanmadı ol

Bilür bellü ki kolayıncadır yol

- (Hırsız) ne kadar geldiyse, uyanmadı. Bilir, belli ki işi kolaydır.

217. Ki her kim geldise bildüğün işler

Kimi yaylar u kimi anda kışlar

- Her kim geldiyse, (o yine de) bildiğini yapar. Orada yazı, bazen de kışı geçirir.

218. Ev ıssuz olıcak uğrı gelince

Girür çıkar bahınmaz kolayınca

- Hırsız geldiğinde, ev sahıpsiz olursa, kolayına bakmadan (fırsatını kollamadan) rahatlıkla girer çıkar.

219. Evüni kandaydun uğrı aldı

Yir içer oturur ev anun oldu

- Neredeydin, evini hırsız (öfke) aldı? Ev, artık onun oldu, (orada) yer, içer, oturur.

220. Olursın taşra sen ol içerü hoş

Yakındur iş ucu uş göresin uş

- Sen, dışarı çıkarsın; o, hoş bir şekilde içeriye girer. Bu işin sonu yakındır, işte artık gör!

221. Bu ne haldür sana zulmet içinde

Niçe uyuyasın gaflet içinde

- Karanlık (kötülük) içinde, bu nasıl haldir? (Böyle) gaflet içinde, nasıl uyuyorsun?

222. Geçirdün ömrünü sen buşu ile

Heman zulmetdesin işbu huy ile

- Sen ömrünü öfke ile geçirdin. İşte bu huyunla, her zaman karanlıktasın (kötü huydasın).

223. Eger senden buşu gitmeye kala

Azra'il ol tamardan canun ala

- Eğer senden öfke gitmeyip kalırsa; Azrail o damardan canını alır.

228. Geçürmez sini taşragı ta'atun

Arı olmaz-ise gizlü sıfatun

- Eğer gizli sıfatların (gönlün) temiz olmazsa; sana, dış (gösteriş için yaptığın) ibadetlerin yeterli gelmez.

229. Çü batın evlerini uğrı aldı

Zahirden amel taşrada kaldı

- Çünkü “batın” (iç) evlerini (gönlünü) hırsız (öfke) aldı. Dışarıdaki amellerin ise dışarıda kaldı.

252. Niçün geçmez aceb yol bu aradan

Buşu aldı yolu bir her yanadan

- Yolun, buradan niye geçmez acaba? Öfke, her taraftan yolu tuttu, bunu bil! (Çünkü öfke doğru düşünmeyi engeller)

253. Buşu hayli zamandur yolu almış

Kimesin'izleyüp gizlenü kalmış

- Öfke hayli zamandır yolu ele geçirmiş. Kimse geçemediği için de (doğru) yol gizli kalmış.

255. Didi casus düzenlik halin ana

Buşudan tagılupdur degme yana

- Haberci, düzenlik halinin nasıl olduğunu söyledi ve (insanların) öfke yüzünden, her tarafa dağıldığını belirtti.

257. Çü hiç söz kalmadı ulaşda akla

Buşuyu dutmaga iş düşdi akla

- Akl'a ulaşmayan hiçbir söz kalmayınca, öfkeyi tutma işi akla düştü.

259. Divanda söylenür ne buncadur gün

Şikâyet buşudandır sözde her gün

- Divanda, günlerdir konuşulup durulur. Sohbet her zaman şikâyet, öfke'dendir.

260. Sabır kanı buşu genince olmuş

Düzeng ile safa andak bozulmuş

- “Sabır nerede? Öfke gelince, düzenlik ile huzur, hemen bozulmuş.”

262. Çıkageldi sabır ana olokdem

Sanasın buşuyu İbrahim Edhem

- Sabır, aklın yanına o anda çıkageldi. Öfke'yi sanırsın İbrahim Ethem'dir.

263. Görilmez oldı ol izi belürmez

Nice izi ki hiç tozu belürmez

- (Öfke artık) görülmez oldu; (ortada) hiçbir izi kalmadı. İzi değil, tozu bile kalmadı.

299. Sabırda turanın buşusu kalmaz

Çü sabir oldı yavuz husı kalmaz

- Sabırlı olanın, öfkesi kalmaz. Sabırlı olduğu için, kötü huyu da kalmaz

2.2.4. Cimrilik

Bu bölümde cimriliğin özelliği ve bireye verdiği zararlar detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Cimri, malına o kadar düşkündür ki değil başkaları kendi bile malından yemeğe kıyamaz. Dünyanın bütün malının kendisinin olması bile onu tatmin etmez. Hz. Süleyman'a kalmayan dünyanın kimseye yar olmayacağı vurgulanarak, ona bağlanmanın yanlışlığı anlatılmaktadır. Mal, mülk, makam... bu tür olgular aslında tamamen araçtır ancak çoğu kişi bunları amaç olarak görür. Böyle bir tasavvur, bireyin zihninin yanlış fikirlerle dolmasına sebep olur. Bu bölümdeki beyitlerde insanların rızık

için endişelerinin ne denli boş bir kuruntu olduğu ifade edilmekte ve onlara Karun örneği verilerek tuttukları yolun yanlışlığı gösterilmeye çalışılmaktadır.

310. Diyem sana bahilün neyidüğün

Sakınur kendüden kendü yidüğün

- Sana, cimriliğin ne olduğunu söyleyeyim. O kendi yediğini kendinden (bile) sakınır.

311. Kazancın kendünün kendüye virmez

Eli baglu durur hayr işe irmez

- Kendi kazancını kendisine vermez. Eli bağlıdır, hayırlı işe ermez.

315. Muhaldür akil olmaklık bahilden

Ne kimse alkış ider ana dilden

- Cimrinin akıllı olması mümkün değildir. Onu, gönülden kim alkışlar?

316. Ko sevme dünya(y)i kim kala senden

Dilersen dilemezsen ala senden

- Bırak dünyayı sevme! Çünkü o seni bırakır. İstesen de istemesen de onu senden alacaklardır.

317. Süleyman'dan ilerü olmayasın

Hakikatdür cihanda kalmayasın

- Süleyman'dan üstün olamazsın. Bu bir gerçektir, cihanda (baki) kalamazsın.

318. Bahil olmak seni Hak'dan ayırdı

Kanı gayret hamiyet kanda vardır

- Cimri olmak, seni Hak'tan ayırdı. Gayretin, hamiyetin nereye gitti?

320. Ne(y)i neye gerek ol bile gerek

O Kadir'dür virür kime ne gerek

- Neyin neye gerektiğini, O bilir. O (Allah), her şeye kadirdir, kime ne gerekirse verir.

321. Nasibüne senün sen nazar eyle

Ana göre yarag kıl hazer eyle

- Sen kendi nasibine bak. Ona göre hazırlan, (kendini hasetlik ve cimrilikten) koru.

322. Zekatsuz hayvan (u) sadakasuz mal

Ne berhurdar ola bunun gibi hal

- Zekatsız hayvan ve sadakasız mal... Bu şekilde (insan) nasıl mesut olacaktır?

330. Togurlık besleyene buhl irmez

Hased hod kibrdür hiç anı görmez

- Doğruluk besleyene, cimrilik gelmez. Hasetlik ve bilhassa kibir, artık onu hiç görmez.

337. Hasud ile bahil sağışda degül

Red oldılar bular hiç işde degül

- Hasetlerle cimriler, hesapta yoktur (insandan sayılmazlar). Bunlar, (kulluktan) reddolundular, onlar işte değildirler (hesapta yokturlar).

338. Bularun birlige ikrarı yokdur

Bulara her ne olsa arı yokdur

- Bunların, birliğe (Allah'a) inancı yoktur. Bunların ne olursa olsun utanmaları yoktur.

339. Bularun şahdan korkusu yokdur

Kimesne begenesi husı yokdur

- Bunların Allah'tan korkusu yoktur. Kimsenin beğeneceği huyları da yoktur.

340. Nirede olsa halk ürker sözinden

Kimesne assı eylemez özinden

- Nerede olsa, halk bunların sözünden korkar. Kimse bunlardan fayda görmez.

341. Bahilün gözlerinde ibret olmaz

Kimesneye bulardan himmet olmaz

- Cimrinin gözlerinde ibret olmaz. Bunlardan kimseye yardım da gelmez.

342. Ganidür padişeh ol anı görmez

Çeker buhl elini nesneye irmez

- Allah ganidir; fakat (cimri) onu görmez. (O isterse) cimrinin elini çeker ve hiçbir nesneye ulaştıramaz.

343. Yinür ni'metleri şahun bayagı

Hiç eksilmez durur dane daragı

- Allah'ın nimetleri, eskisi gibi (her zamanki gibi), yenir; (fakat) yiyecek hiç eksilmeden durur.

344. Niçe yıldan berü ol ni'meti yir

Hak'a bir dirse dahı şirk-ile dir

- O, kaç yıldan beri nimeti yer. Hakk'a bir derse, o da ortak koşarak der.

345. Gelür her gün yeni nüzl ü yeni h'an

Yeni gelenlere virür yeni ton

- Her gün yeni ev, bark, yeni yiyecek içecek gelir. Yeni gelenlere yeni elbiseler verir.

346. Yeni subh u yeni ahşam yeni hal

Yeni devran yeni dem yeni visal

- Yeni sabah, yeni akşam ve yeni hal... Yeni devran (dünya, felek), yeni zaman, yeni kavuşma...

347. Kadeh yeni yeni mey yeni meşreb

Yeni iş ü yeni işret yeni mutrab

- Kadeh yeni, şarap yeni, meşreb (huy, tabiat) yeni... Yeni yeme-içme, yeni eğlence, yeni çalgı...

348. Nedür bir kişi bil ki cümle âlem

Nasibini alur ne biş ü ne kem

- Bir kişi nedir ki? Cümle âlem, ne eksik ne fazla nasibini alır, bunu bil!

349. Bahil kadayısa Karun’la kopar

Ki ol da ancılayın mala tapar

- Cimri, nerede olursa olsun, Karun’la birlikte haşrolur. Çünkü o da onun gibi mala tapar.

350. Diyelim dinle Karun’un zevalin

Virüp imanını virmedi malın

- Anlatayım, Karun’un zevalini (sonunu) dinle. (O) imanını verdi; fakat malını vermedi.

351. Çü Karun’a mal-içün buyruk indi

Zekâtı virmedi vü dini döndi

- Karun’a malı için buyruk indi (ayet geldi). (Fakat o, emri) dinlemeyip zekâtını vermedi.

352. İder feryad yire ko vereyin

Ki boynumdan vebali indireyin

- O, feryat edip “yere bırak (zekâtımı) vereyim. Boynumdan vebali indireyim” der.

353. Koyıcak yir malun ‘öşrini seçdi

Kıyamaz virmege canına geçdi

- (Allah onu) yere koyunca, malının onda birini seçti. (Fakat malını) vermeye kıyamadı, canına kıydı.

354. Eyitdi bunca malı virimeyen

Yig ol-kim yiryüzinde yörimeyen

- “Bunca malı vermektense, yeryüzünde yürümeyeyim, bu daha iyi” dedi.

355. Ko bu mal eksilince ben öleyin

Gözüm görür-iken nice vireyin

• “Vazgeç, bu mal eksileceğine ben öleyim. Gözüm görürken onları nasıl vereyim”.

356. Zekâtın virmedi devleti döndü

Haber bu olıcak yir gine sundı

• Zekâtını vermedi ve talihi (ters) döndü. Haber bu olunca, yer yine (ona) yapıştı.

357. Dutup egilti’ anı biline degin

Virür kendü evet anun dilegin

• Onu tutup, beline kadar eğiltti (yere gömdü). (Allah) ona kendi dileğini verdi.

358. Görür evren degül Karun sureti

Döyemez ol azaba işi katı

• Karun, bir suret değil ejderha görür. Onun işi zor, o azaba tahammül edemez.

359. Girü feryad ider bu kez beni kon

Bolay ki olayıdı tali’üm ön

• Tekrar feryat eder: “bu defa da beni bırakın. Talihim keşke önceki gibi olsaydı”.

360. Katı şart eyledi öşrini vire

Bi-çarelik nasibin kim gidere

• Malının onda birini vereceğim diye çok büyük söz verdi. Nasibin çaresizlik, bunu kim değiştirebilir?

361. Koyıcak yir anı girü yoyıldı

Vay ol kişiye kim ol darb urıldı

• Yer, onu bırakınca, o tekrar bozuldu (sözünden vazgeçti). Yazık, o darbeyi yiyen kimseye!

362. Peşiman olıcak yir gine tutdı

Bogazına degin Karun'ı yutdı

- Pişman olunca yer yine tuttu. Boğazına kadar Karun'u yuttu.

363. Bogazına degin tutıldı durur

Kıyamaz mala can terkini urur

- Boğazına kadar tutulduğu halde, malına kıyamaz, canından vazgeçer.

364. Katılıktan işi yavlak uzatdı

Gözi bakar-iken mal yire batdı

- Katı tutumu yüzünden, işi çok uzattı. Gözü bakarken, malı yere battı.

365. Batar kendü dahi malı sonınca

Gider her gün yire kendü boyınca

- En son malıyla, kendi de batar. Her gün kendi boyu kadar yere gömülür.

366. Kıyamete degin yir boyı gider

Gör imdi kim kıyamet ana n'ider

- Kıyamete kadar yer onu yutar gider. Gör şimdi, kıyamet ona ne yapar?

367. Ki oddan zincir ider(ler) malını

Kamu âlem göre anun halini

- Malını ateşten zincir ederler. Bütün âlem, onun halini görsün!

368. Olup zincir mal boynına düşer

Halayık am u has hep ana düşer

- Mal, zincir olup boynuna dolandır. Yaratılanların hepsi ona koşuşur.

369. Diyeler ehl-i mahşer ol bu halde

Boyun zencirlü kalmışdur vebalde

- O, bu haldeyken, mahşer ehli, boynun vebalin sebebiyle zincirli kalmıştır, der.

370. Zekâtın vormeyenün hali budur

Olur boynuna zencir malı budur

- Zekâtını vermeyenin hali budur. Onun malı boynuna zincir olur.

371. Ne çaredür ki buhlı göre anı

Geçüp boynına tar oldı cihana

- Ne çaredir ki cimrilik onu görmez. O, boynuna (zincir olarak) geçti ve dünyası karardı.

372. Gınadan fayide olmaz bahile

Geçer yohsul gibi yüz bin mal-ile

- Cimriye, zenginlikten fayda gelmez. Onla yüz binlerce malıyla, yoksul gibi geçer giderler.

373. Erün baylığı mal-ile degüldür

Nice malluya yohsul diyü gül dur

- İnsanın zenginliği, malıyla değildir. Nice zengine, yoksul diyerek, gül dur (mutlu ol)!

374. Meger kim gönlini ıldurum urdı

Ki çevre yanına karanu durdı

- Sanki gönlünü yıldırım çarptı. Ona, etrafı kapkaranlık oldu.

375. Huda'dan mühr uruldı himmetine

Gelüp kim dinlene anun katına

- Onun huzuruna gelip dini kabul eder diye, Allah'tan onun himmetine (gayretine) mühür vuruldu.

376. Nasihat bin olursa biri sinmez

Küfür söyler dili hiç agzı dinmez

- Nasihat bin tane de olsa, bir tanesi bile fayda etmez. Dili, daima küfür söyler, ağzı hiç kapanmaz.

377. Çü aciz kendü dahı kendüzinden
Ki şad olan ölür gussa yüzinden

- Kendisi bile, kendisine söz geçiremez. Çünkü (cimrilerin) mutlu olanları bile, gam, tasa yüzünden ölürler.

378. Özinün öz-ile yokdur hesabı
Meger yok ahiretten feth-i babı

- Kendi kendisiyle hesaplaşması yoktur. Sanki ahretten açacağı kapı yoktur.

379. Nedür la ya beli ol hiç bilmez
Ki bunlara yaraşur iş kılmaz

- “La” (hayır), “beli” (evet) nedir, bunları hiç bilmez (Elest meclisinde söylenilenlerden habersizdir). Bunlara yaraşır işler yapmaz.

380. Bahil kandayısı Karun-iledür
Güman tutmayasın mutlak beladur

- Cimri, neredeyse Karun’la birlikte. Şüphe etme, o mutlak beladır.

381. Kişi kim Hak yolından taşra dura
Dutup boynına kendü zencir ura

- Hak yolunun dışına çıkan kişi, tutup kendi boynuna (ateşten) zincir vurur.

382. Kamu buhl ehlinün işi bu ola
Kadimden kısmetidür bu nevale

- Bütün cimrilerin işi budur. Ta ezelden, kısmetleri bu azıktır (nevaledir).

383. Kimün kim buhl oldıyısı hali

Elin urmaga mala yol mecali

- Hayatını cimrilikle geçiren kişinin, elini malına dokundurmaya gücü yoktur.

384. Kimün kim kendüsiyle kadri yokdur

İki gözleri kördür varı yokdur

- Kendisine değer vermeyen bir kimse, iki gözleri kör, varlıksız (yaşamayan) biridir.

385. Bahil olmuşdı ilm ü hüner ıssı

Esirgedi özin ol nazar ıssı

- İlim ve hüner sahibi bir kişi cimri olmuştu. (Fakat) bakışlarıyla feyz veren (mürşit), onu korudu.

386. Diler kim buhl elinden kurtıla ol

Ayan ola ana Hak'dan yana yol

- (Mürşid), onun cimriliğin elinden kurtulup Hak'tan yana olan yolu bulmasını ister.

387. Gelüp akl önine yüz yire urdı

Eser itmışdi ana buhlun odı

- Cimrilik ateşi onda iz bırakmıştı. Gelip Akl'ın önüne, yüzünü yere vurdu (ayağını öptü).

388. Çü agaz itdi kim sözini diye

Kulak dutdı akıl ol kelectiye

- Meramını anlatmak için söze başladı. Akıl da o söze kulak verdi.

389. Öküştür ma'siyet endişe dayım

Dilerem buhlıdan ben kurtılayım

- Günahım çoktur, daima kaygı (dert) içindeyim. Ben, bu cimrilikten kurtulmak isterim.

390. Ömür geçdi dirığa giç uyandum

Bana bu dünya baki kala sandum

- Çok yazık, ömür geçti, ben (gaflet uykusundan) geç uyandım! Bana bu dünya baki kalacak sandım.

393. Akıl bir kişidir Allah'a bakar

Uyarsan akla uy ol buhlı yakar

- Akıl, (daima) Allah'a bakan, bir (veli) kişidir. Uyarsan Akl'a uy; o, cimriliği yakar.

396. Denince söz sahavet dahı irdi

Ataya perde olanı götürdi

- Çağrılınca cömertlik geldi ve (onun gözündeki cimrilik) perdesini kaldırdı.

2.2.5. Kıskançlık

Kıskanç kişi, hiç derdi olmasa bile kendini huzursuz edecek bir şeyler bulur. Hasetlik, Felâk Suresi'nde şerrinden Allah'a sığınılan bir durumdur. Öyle ki kıskanç kişi bu duygusu sonucunda ne kendine huzur verir ne de kıskandığı kişiye. Herkesin ayrı bir özelliği, yeteneği ve de kişiliği vardır. Dolayısıyla kişi kendisini madden ve mânen geliştirme yollarıyla meşgul olarak başkalarının hasletlerine saplanıp

kalmamalıdır. Yunus Emre yine bu bölümde bu kötü hasletin kişide açtığı yaralardan detaylı bir şekilde bahsetmektedir.

305. Hasud bir kişidür dayim o rencur
Vücudı sag-iken renc-ile mahkur

- Kıskanç biri, daima sıkıntılı (dertli) bir insandır. O, vücudu sağlıklı iken de sıkıntıdan kahrolur.

306. Mazarratdan niçeme kim o kaçar
Eved tohmını bitmez yire saçar

- O, zarardan nereye kadar kaçabilir? Fakat o, tohumunu bitmez (yeşermez) yere saçar.

307. Ne iş kim işleye kendüye ziyan
Kim ola kendüzine eyle kıyan

- Bu nasıl bir iş ki, işleyenin kendisine ziyan verir? Kendi kendisine böyle kim kıyabilir?

308. Şeker yir ise dadı-dalı yokdur
Ki tatlu dirliğ-ile hali yokdur

- Şeker yese tadı yoktur. (Onun) tatlı (huzurlu) bir şekilde geçen bir anı yoktur.

309. Hasud eli anun çün irmez ise
Kime kim kuyı kazsa kendü düşe

- Kıskancın eli, bunun için işe gelmez. Kim, kime kuyu kazarsa; kuyuya kendisi düşer.

319. Hasedden kişi ne fayide görür

Neye kim layık-isen Tenri virür

- Hasetlikten insan ne fayda görür? Tanrı, neye layıksan, onu verir.

320. Ne(y)i neye gerek ol bile gerek

O Kadir'dür virür kime ne gerek

- Neyin neye gerektiğini, O bilir. O (Allah), her şeye kadirdir, kime ne gerekirse verir.

321. Nasibüne senün sen nazar eyle

Ana göre yarag kıl hazer eyle

- Sen kendi nasibine bak. Ona göre hazırlan, (kendini hasetlik ve cimrilikten) kuru.

323. İnanmazsan bana sen kendün izle

Benüm didüğümü kendünden gözle

- Bana inanmazsan, sen kendini takip et (kendine bak). Benim söylediklerimin, kendinde (olup olmadığına) bak.

324. Ne hacet ben dimek çok çıkdı fi'lü

Nişanı ol durur bağlanmış elün

- Benim söylememe ne gerek var, pek çok hareketin görüldü. Elin bağlanmıştır, bunun işareti budur.

325. Suçı yok kişinin bağlanmaz eli

Tolaşur kendüye hem kendü fi'lü

- Suçu olmayan kişinin eli bağlanmaz. (Fakat haset kimsenin) hareketleri, kendisine dolaşır.

326. Çü suçun bilmez-isen bildüreyin

Tutup uğrıyı elüne vireyin

- Suçunu bilmiyorsan, söyleyeyim. Hırsızı tutup eline vereyim.

327. Çün uğrı yoldaşı başını virür

Hasudlık bil seni yavlak düşünür

- Çünkü hırsızın yoldaşı, başını verir. Hasetlik, seni bundan fazla düşürür, bunu bil!

328. Şu kim yoldaşına hiyanet eyler

Kime yoldaş olursa la'net eyler

- Yoldaşına hıyanet eden bir kimse, kime yoldaş olursa, (onlardan) lanet alır.

329. Sana yoldaş olanı sen bilürsen

Seni kurtarasın togrı gelürsen

- Sana yoldaş olanı tanıyıp doğru yola gidersen, sen kendini kurtarırsın.

330. Togurlık besleyene buhl irmez

Hased hod kibrdür hiç anı görmez

- Doğruluk besleyene, cimrilik gelmez. Hasetlik ve bilhassa kibir, artık onu hiç görmez.

331. Hasudun kandasa bellü bazarı

Anun gitmez olur hiç gönüli tarı

- Haset, (insanın) pazarı (davranışları, alışverişi), nerede olsa bellidir. Ondan gönül darlığı hiç gitmez.

332. Anun-çün dirliği nedem içinde
Olur bin kez helak bir dem içinde

- Bu sebeple, onun hayatı hep pişmanlıkla geçmektedir. Bir nefeslik hayatında, bin defa helak olur.

333. Yıl on iki ay anun şadlığı yok
Yise ger yimese kayguyile tok

- Yılın on iki ayında, onun mutluluğu yoktur. Yese de yemese de, o kaygı ile toktur.

334. Ne söz söyler-ise havlasası dar
Ne dinse tarlıgından bin dahı var

- Ne söylerse söylesin, onun anlayışı kıttır (yetersizdir). Onun anlayışsızlığından ne kadar bahsedilirse bahsedilsin, daha bin tanesi (binlercesi) vardır.

335. Hased odı anun-çün yakdı anı
Yörürken sag-esen dökildi kanı

- Haset ateşi bu sebeple onu yaktı. Sağlık ve esenlik içinde yürürken (yaşarken), onun kanı döküldü.

336. Hasudlıktan hasuda fayide ne
Gönülden taşra düşdi ne ide ne

- Hasetlikten, hasetlere ne fayda vardır? Gönülden dışarı düştü (gönlüne kulak vermedi), daha ne yapacak?

337. Hasud ile bahil sağışda degül

Red oldılar bular hiç işde degül

- Hasetlerle cimriler, hesapta yoktur (insandan sayılmazlar). Bunlar, (kulluktan) reddolundular, onlar işte değildirler (hesapta yokturlar).

338. Bularun birliğe ikrarı yokdur

Bulara her ne olsa arı yokdur

- Bunların, birliğe (Allah’a) inancı yoktur. Bunların ne olursa olsun utanmaları yoktur.

339. Bularun şahdan korkusu yokdur

Kimesne begenesi husı yokdur

- Bunların Allah’tan korkusu yoktur. Kimsenin beğeneceği huyları da yoktur.

340. Nirede olsa halk ürker sözinden

Kimesne assı eylemez özinden

- Nerede olsa, halk bunların sözünden korkar. Kimse bunlardan fayda görmez.

392. Gör imdi akl ana ne diyiser

Bize gelen hasedden el yuyısar

- Şimdi Akıl, ona ne der, gör! “Bize gelen, hasetlikten elini çeker”.

2.2.6. Gıybet ve İftira

Yunus Emre’ye göre gıybet ve iftira boş insanların işidir. Kişi, kendi kusurlarını düzeltmek için uğraşmalıdır. Çünkü herkes kendi yaptığından sorumludur. Burada bir ayrıma değinmiştir; insanların çokça hataya düştükleri iftira ve gıybeti farklı anlamları olan iki kavram olarak değerlendirmiştir. Şöyle ki, birisine dair onun yaptığını söylemek gıybet, yapmadığını dillendirmek ise iftiradır. Kusur, görenindir. Hem ayetlerle hem de

hadislerle günah olduğu vurgulanan bu hasletlerden uzak durmak Müslümanlar için elzemdir.

447. Ki gaybet can-ile kadimi degül
Ki gaybet kadasa ademi degül

- Gıybet, can gibi ezeli değildir. Gıybet neredeyse orada insanlık da yoktur.

448. Çü gaybet mertebesi küfre girür
Nasibi neyise ol anı alur

- Çünkü gıybetin mertebesi küfre kadar gider. Nasibi ne ise; o, onu alır.

449. Kişinün hayzıdır azgında gaybet
Ki gaybet söyleyen bulmaya rahmet

- Gıybet, insanın ağzında hayz gibidir. Çünkü gıybet eden rahmet bulamayacaktır.

450. Eger var-ise aklun gaybeti ko
Ki gaybet koyanun haznesi tolu

- Eğer aklın varsa gıybeti bırak. Gıybeti bırakanın hazinesi doludur.

453. Çü bugz u gaybet-ile gide ta'at
Gerek bu ikiden itmek feragat

- Çünkü kin ve gıybet ile ibadetler gider. Bunun için bu ikisinden vazgeçmek gerekir.

475. Sana ko didüğüm gaybetdür ü kin
Bu iki düşmeni dost sanma miskin

- Sana bırak dediğim şey gıybet ve kindir. Ey miskin, bu iki düşmanı kendine dost sanma!

476. Bu düşmenlerünün sözünü dinle
Ana göre yörü dirlüğün eyle

- Bu düşmanlarının sözünü dinle ve ona göre yürü, hayatını düzenle!

477. Kamu toğan günün giceye benzer
Neye benzedeyin ya neye benzer

- Bütün doğan günlerin geceye benzer. Neye benzeteyim, başka neye benzer.

478. Gözi yok yir içer dünyayı görmez
Togar ay u güneş ol anı görmez

- Gözü yok, yer içer dünyayı görmez. Ay ve güneş doğar; o, onları görmez.

479. Anun-çün gözleri hicab içinde
Kalur zulmat-ile ol h'ab içinde

- Onun için gözleri örtülüdür. O, (daima) uyku içinde, karanlıkta kalır.

480. Kulagı işiden şeklini görmez
Ki görmek adı ana uyıvermez

- Kulağı işitir; fakat şeklini göremez. Görmek işi, ona uymaz.

481. Anı göstermeyen kin-ile gaybet
O sagıncdan sana heyhat heyhat

- O'nu (Allah'ı) göstermeyen, kin ve gıybettir. O düşüncelerden sana yazık, yazık!

482. Gözün görmez dir-isem kakıyasın

O tamardan beni hod dokıyasın

- Gözün görmez, dersem öfkelenmelisin. O (kin) damarlarınla beni bizzat dokuyasın (vurasın).

483. Nice göz ugrısı senün içinde

Yir içer oturur senünle günde

- Nice göz hırsızı senin içinde. Her gün seninle yer içer oturur.

484. Bakar ölü gibi gözün nuru yok

Özini görmeyen ne göre ayruk

- Gözünün nuru yok; o, ölü gibi bakar. Kendini görmeyen başka ne görebilir?

485. Sana akıl dime seni unuttun

Ne dise kin ü gaybet anı dutdun

- Kendine akıllı deme; sen, kendini bile unuttun. Kin ve gıybet ne derse, sen onu tuttun.

506. Dilersen gaybeti ben bildüreyin

Şakavet perdesini kaldurayın

- İstersen, gıybeti ben anlatayım ve kötülük perdesini kaldırayım.

507. Dimek gördüğünü gaybet bu mutlak

Ki perdelülere sabit degül Hak

- Gördüğünü söylemek bu, mutlak gıybettir. Gözü perdeli olanlara (kalp gözü mühürlü olanlara), Allah görünmez.

508. Dise görmese bühtan-ı azimdür
Buyuran böyle Kur'an-ı Kadimdür

• (İnsan) görmediği bir şeyi söylerse, büyük bir iftiradır. Bunu böyle buyuran Kur'an-ı Kadim'dir.

509. Farida her kişiye kendü sözi
Bakar kendü yolına kendü gözi

• Her kişinin kendi sözü kendisine bir farzdır (herkes söylediklerinden mutlak sorumludur). İnsanın kendi gözü kendi yoluna bakar.

510. Kaçan kim göz gönülden togru baka
İşitmez kulaguna hakkı çaka

• Ne zaman göz, gönülden bakarsa; işitmeyen kulağa bile doğruluğu gösterir.

511. Çü hakdan gayrı sözi yokdur ayruk
Hakı tuyan kişiler hakk-ile tok

• Doğruyu duyan kişiler, doğruluk ile doludurlar. Çünkü (onların) doğruluktan başka sözleri yoktur.

512. Kogıl ayruk sözi sen seni gözle
Senün suçun-ile sen seni yüzle

• Sen, başkasının sözünü bırak; sen, kendine bak! Kendi suçunla, sen kendini yüzleştir.

513. Kimesne suç-ile kimse kınanmaz
Kişi ayruk suçını suç sanmaz

- Başkasının suçu için, hiç kimse suçlanmaz. İnsan başkalarının suçunu suç yapmaz.

514. Sana bi-gane suçından hata yok
Meyil yok kimseye ata ana yok

- Yabancıların (başkalarının) suçundan, senin hatan yoktur. Meyli olmayan kimseye, lütuf yoktur.

515. Ayruğı söyleyen kendin unıdır
Ki zira suçludur asi huludur

- Başkasını çekiştiren kendisini unuttur. Çünkü suçlu ve asi huyludur.

516. Söze yol yok durur kimsöylene boş
Meger söz hakk ola hem hakk ola guş

- Boş söyleyen söze yol yoktur (izin yoktur). Hem söz doğru olmalı hem de kulak doğruyu duymalı.

517. Nice söyler-isen sen hakkı söyle
İcazet yok durur ayruksı meyle

- Ne söylersen, sen doğru söyle. Başka davranışlara izin yoktur.

518. Nice sözün var ise sana öyle
Sanasın haklısın nengle gamunla

- Ne kadar sözün varsa kendine söyle. Sen ayıpların ve gamlarınla, kendini haklı sanırsın.

519. Ne hacetdür ki sana kimse haberi
Farida cümleye kendü bazarı

- Sana başkasının haberi lazım değildir. Herkese kendi pazarı farzdır (herkes kendi ilişkilerinden sorumludur).

520. Özini gözleyen kimseye bakmaz

Dahı n'ış dir-isen ol yana akmaz

- Kendine bakan, başkasına bakmaz. Bundan başka bir iş dersen, o yöne dönmez.

521. Ko ayruklar sözini sen seni güt

Kınama kimse(y)i sen işit ögüt

- Başkalarının sözünü bırak, sen kendini idare et. Sen öğüdü duy, kimseyi ayıplama.

522. Sana kimse suçu bir zerre irmez

Sana ayruk yidügi çeşni virmez

- Kimsenin suçu, zerre kadar sana dokunmaz. Başkasının yediği sana tat vermez.

523. Sen ayruk yidügiyle toymayasın

Anunla cism ü ömri yoymayasın

- Sen, başkasının yediğiyle doymazsın. Onunla bedenini ve ömrünü heba etmeyesin.

524. Niçe avarelıgla sana böyle

Bir iki gün n'ola olsan senünle

- Bu avareliğin ne zamana kadar sürecektir? Bir iki gün de kendinle ilgilensen ne olur?

525. Dahı bir gün sana sataşmadun sen

Dahı bir gün tagundan aşmadun sen

- Bir gün bile sen kendi kendine sataşmadan (öz eleştiride bulunmadın). Bir gün dahi dağından (kibrinden) aşmadın (inmedin).

526. N'ola bir gün eger küfrün yenesin

Seni şerh eyleyüp seni bilesin

- Ne olur, bir gün olsun küfrünü yen! Kendini şerh edip (anlayıp) kendini bilesin.

527. İnen avaresin dölenmegün yok

Ki kendü kendüni hiç ammagun yok

- Çok avaresin, kalbinde huzur yok. Kendi kendini de hiç anmıyorsun.

528. Eger görseyidün kendü zevalün

Kimesne anmaga kalmazdı halün

- Eğer kendi sonunu görebilseydin, kimseyi anmaya (çekiştirmeye) gücün kalmazdı.

529. Eger görsen yaragun kılayıdun

Hisabını senün sen alayıdun

- Eğer görseydin, hazırlığını yapardın. Kendi hesabını kendin görürdün.

530. Sa'adet olsa Hak virse basiret

Göreydün ne kılur sana bu gaybet

- Hak, basiret (uzak görüşlülük) verseydi de, saadete ulaşıydın ve “gıybet”in sana neler yaptığını görseydin.

531. Niçe yıl bir kişi gaybete uymış
Ser-encam akıbet kendüyi tuymış

- Nice yıldır bir kişi gıybete uymış. Fakat sonunda kendi (gönlünün sesini) duymış.

532. Peşıman oldu vü dil-teng ü gamgin
Neler itmiş ana bu gaybet ü kin

- Bu gıybet ve kin, ona neler yapmış... Gönlü sıkıntıda ve kederli. Sonunda pişman oldu.

533. Diyüp ahvalini derdin yeniler
Akıl şahenşehsinden çare diler

- Durumunu söyleyip derdini yeniler. şahlar şahı Akıl'dan çare diler.

534. Kamu vasfı vü arz-ı hali oldu
Akıl ne didise göz yumdı kaldı

- O, bütün vasıflarını ve halini arz etti. Akıl ne dediyse, gözünü yumdu kaldı

537. Gör imdi togruluk bir neler eyler
Yıkar gaybet evin kara yir eyler

- Doğruluk, şimdi neler yapar, gör! Gıybet evini yıkıp kara yerle bir eder.

SONUÇ

Ahlak, bir toplumun geleceğe bırakacağı en önemli mirasıdır. Çocuklarımıza bırakacağımız iyi bir gelecek için ilk önce onları ahlakla ve ahlaki davranışlarla tanıştırmalıyız. Ancak bu şekilde erdemli toplum olabilir ve tarih sahnesindeki ömrümüzü uzatabiliriz. Çünkü ancak ahlaki davranışın yaygınlaştığı bir toplum tarih sahnesindeki ömrünü uzatarak asırlarca ismini yaşatabilir.

Zor zamanlardan geçmek her toplum için kırılma noktalarıdır. Ya bu süreçten toplum olma bilincini fark ederek hep beraber başarıyla geçilir ya da “her koyun kendi bacağından asılır” sözüne kulak asılarak ferdî kurtuluş amaçlanır. Ancak bahsi geçen ikinci yol, toplum olma bilincine ters düştüğü için bu durum bir milletin dağılma sürecini başlatabilir. Türkler bu zorlu süreçleri toplu hareket etme yeteneğiyle her seferinde alt etmeyi başarmıştır. Bu dönemlerin en önemli ve yıpratıcı olanlarından birisi de hiç şüphesiz ki Moğol istilasıdır. Bu tür dönemlerde toplumların büyük buhranlar yaşaması gayet doğaldır. Ancak önemli olan yaşanan bu sıkıntılı süreçleri çok yara almadan atlatabilmektir. İşte o dönemde mevcut bulunan tekke ve zaviyeler bir nevi manevi şifahane vazifesi görerek insanların en az yarayla bu süreçten çıkmasını sağlamıştır. Yaşam alanının merkezinde yer alan bu yapılar; yolcular için kervansaray, hastalar için şifahane, açlar için imarethane görevini üstlenmiştir.

Türk tasavvuf tarihinde XIII. yy. büyük bir öneme sahip olmuştur. Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaşî Veli, Ahi Evran dönemin en önemli tasavvuf önderlerindendir. Onların varlığı yaşanan sıkıntıların atlatılmasında çok etkili olmuştur. Gerek yaşantıları gerek eserleriyle insanlara yol göstermiş ve böylelikle toplumsal buhranların atlatılması kolaylaşmıştır. Saydığımız önderler içerisinde Yunus Emre’nin yeri diğerlerinden biraz farklıdır. Çünkü o, yaşadığı dönemde özellikle edebiyatta farklı dillere yer verilmesine rağmen Türkçeden şaşmamış ve eserlerini anadiliyle yazmayı tercih etmiştir. Bu da onun çağları aşarak günümüze kadar gelmesinin en önemli nedenlerinden birisidir. Ancak tabii ki, eserlerinin hâlâ okunuyor olması bu tek nedene bağlanamaz. Yaşadığı sıkıntılı günlere rağmen geleceğe dair hep ümitvâr olması ve “yetmiş iki millete bir gözle bakarak” insanlara verdiği değer, yazdıklarını önemli kılan diğer nedenler arasında sayılabilir. *Risaletü’n-Nushiyye*, zor zamanlarda dahi insanların ahlaki ilkelerden vazgeçmemesi gerektiğini anlatan en önemli eserlerden birisidir. Yunus Emre, ahlakın toplum açısından ne denli önemli bir haslet olduğunu bildiği için

bu eserinde kötü ile iyinin çatışmasını gözler önüne sermiştir. Kötünün/kötülüğün her zaman iyinin/iyiliğin karşısında yenilmeye mahkûm olduğunu ve kötü davranışların insanı pişmanlık çukuruna itmekten başka bir işe yaramadığını vurgulamıştır. O, İslam ahlakını baz alarak eserindeki iyilik ve kötülük kavramını buna göre belirlemiştir. Ve bunları anlatırken de dönemin anlaşılır, saf Türkçesini kullanarak insanların anlayacağı bir üslup seçmiştir.

EKLER**Ek 1. Orjinallik Raporu**

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1998.
- AKBABA ALTUN, Sadegül, “*Eğitim Yönetimi ve Değerler*”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 1, S. 1, (Ocak 2003), s. 9
- AKSEKİ, Ahmed Hamdi, **Ahlak İlmi ve İslam Ahlakı**, Nur Yayınları, Ankara t.y.
- ALTUNAN, Sema, “*Hümanizmin Tarihsel Gerçeği ve Yunus Emre Felsefesi*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2010, S. 15, s. 91.
- AYDIN, Mehmet Zeki, “*Okulda Değerler Eğitimi*”, **Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi**, 2010, C. 6, S. 18, s. 18.
- BİLGİN, Azmi, **Yunus Emre Hayatı ve Sanatı**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013
- BOLAY, Süleyman Hayri, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, Nobel Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2009
- ÇAĞLAYAN, Ahmet, **Ahlak Pusulası, Ahlak ve Değerler Eğitimi**, Değerler Eğitimi Merkezi Yay., İstanbul 2006
- ÇAĞRICI, Mustafa, **Anahatlarıyla İslam Ahlakı**, Ensar Yayınları, İstanbul 2012.
- ÇUBUKÇU, Agâh, “*Yunus Emre’nin Felsefesi*”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1981, cilt: XXV, s. 92.
- DAYANÇ, Muharrem, “*Yunus’u Tanımak ve Tanıtmak*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2009, S. 3, s. 18.
- DEMİRCİ, Mehmet, **Yunus’ta Hak ve Halk Sevgisi**, Sistem Ofset, Ankara 2013.
- DRAZ, Abdullah, **Sorumluluk** (çev. Nureddin Demir), Kayıhan Yayınları, İstanbul 2004.
- DOĞRAMACI, Mustafa, **Bizim Yunus**, Kitsan yayınları, İstanbul, t.y.
- DURSUN, Elif, **Din Felsefesi Açısından Yûnus Emre’de Tanrı ve İnsan**, Erciyes Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2009.
- ERDEM, A. Rıza, “*Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler*”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 1, S. 4. 2003, s. 56.
- ERDEM, Hüsameddin, **Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak**, Dem Yayınları, İstanbul 2006.

- ERGİN, Fatih, **Din Psikolojisi Açısından Yunus Emre’de Allah İnancı Ve Din Duygusu**, Ondokuz Mayıs Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2009.
- ENKİN, Emel, “*Yunus Emre ve Türk Dili*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2010, S. 15, s. 43.
- GAZALİ, **İhya-i Ulumiddin** (çev. Sıtkı Güllü), Huzur Dağıtım, İstanbul 1998.
-, **Kimya-ı Saadet** (çev. A. Faruk Meyan), Bedir Yayınları, İstanbul 1981.
- GÖKTÜRK, Mete, **Yunus Emre Bir Devrin Aynası Şairler Kocası**, İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2010.
- GÖLPINARLI, Abdalbaki, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014.
-, **Yunus Emre Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık Yay., İstanbul 1975.
- GÜNAY, Umay & Horata, Osman, **Yunus Emre Risâletü’n-Nushiyye**, Akçağ Yay., Ankara 2009.
- GÜZEL, Abdurrahman, **Yunus Emre**, Kılıç Kitabevi, Ankara 1991.
- HALMAN, Talat, **A’dan Z’ye Yunus Emre**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2003.
- İZ, Fahir, **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Akçağ Yay, Ankara 1964.
- KAYA, Doğan, **Yunus Emre’nin Aksaray Ortaköy’deki Mezarı Üzerine Düşünceler**, Halk Kültürü Dergisi, İstanbul 1984, s. 41-54.
- KAYA, Muharrem, “*Yunus Emre Batılı Anlamda Hümanist midir?*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2010, S. 15, s. 78.
- KAYAER, Aydın, **Yunus Emre’nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi**, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.
- KILIÇ, Recep, **Ahlakın Dini Temeli**, TDV Yayınları, Ankara 2009.
- KINALIZADE, Ali Efendi, **Ahlak-ı Ala’i**, Klasik Yayınları, İstanbul 2012.
- KUT, Günay, “*Yunus’u Anlamak*”, Yunus Emre Sempozyumu, Marmara Üni. Yay., s. 53-54.
- OKUMUŞ, Ejder, **13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Yunus Emre**, 1. Baskı, İnsan Yay, İstanbul 2012.
- ÖZEK, Ali, vd., **Hadislerle Ahlâkî Davranışlar**, Hisar Yayınları, İstanbul 1987.
- ÖZKAN, Mustafa, “*Türkçenin Anadolu’da Yazı Dili Olarak Teşekkülünde Yunus Emre’nin Rolü*”, **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildiri**

- Metni**, Eskişehir Valiliği ve Eskişehir Osmangazi Üni. Yunus Emre Araştırma Mekezi, Mayıs 2010, s. 30-34.
- PAZARLI, Osman, **İslam'da Ahlak**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- PÜR, İlyas, **Yunus Emre'de Dini Hayatın Psikolojisi**, Çukurova Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2008.
- SEVGİ, Ahmet, “*Yunus Emre'de İnsan Sevgisinin Evrensel Niteliği Üzerine*”, **X. Uluslararası Yunus Sevgi Bilgi Şöleni Bildiri Metni**, Eskişehir Valiliği ve Eskişehir Osmangazi Üni. Yunus Emre Araştırma Mekezi, Mayıs 2010, s. 101.
- SÖKMEN, Alper, “*Gönül Adamı Yunus Emre*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2010, S. 15, s. 8.
- TATÇI, Mustafa, **İşitin Ey Yarenler Yunus Emre Yorumları**, Kapı Yay., İstanbul 2012.
- TEZEKİCİ, Mürüvvet, **İslamdaki İbadetlerin Ahlaki Boyutu**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2007.
- TÜRKYILMAZ, Dilek, “*XIII. Yy'dan Günümüze Ulaşan Bir Ses: Yunus Emre*”, **Eski Yeni Dergisi**, Mayıs 2010, S.15, s.45.
- ÜNVER, İsmail, “*Yunus Emre Üzerine*” , **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, S. XIX, 2006-Bahar, s. 496.
- YANMAZ, Ömer, **Mevlana ve Yunus Emre'de Varlık Anlayışı**, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009.
- YAZICI, Kubilay, “*Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış*”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2006, S. 19. s. 499.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Hakkâri’de doğdum. 1988’de babamın tayini dolayısıyla Antalya’ya taşındık. İlk, ortaokul ve liseyi Antalya’da okudum. İlahiyat Fakültesi önlisans programından örgün eğitime geçtim ve 2008’de Fırat Üniversitesi’ne giriş yaptım. 2012 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansa başladım.

